

SIRP JA VASAR

39

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU HAALEKANDJA

REEDEL, 29. SEPTEMBRIL 1967. A. XXVII aastakäik

Neli päevil saadeti Moskvasse ligemale sadakond kunstiteost — maale, graafikat, skulptuure, mis esindavad eesti kunsti üldilulisel Oktoobri juubelile pühendatud näitusel. Hiljuti suletud vabariiklikul väl-

japanekul tehtud valikule lisandusid veel mitmed uued, äsja valminud tööd. Viimaste hulgas ka siin reprodutseeritud Lepo Mikko maal «Rahvaste sõprus».

OKTOOBRIREVOLUTSIOON EESTIS JUUBELINÄITUSEL

27. sept. avati Tallinnas ajaloolane juubelinäitus. Eesti NSV Riiklik Ajaloo Muuseum ja vabariigi arhiivid demonstreerivad siin arvukalt dokumente, fotosid ja muid eksponaate. Paljud neist on laialt tuntud, mõningaid aga näevad tallinnased esmakordselt, sest neid on seni hoidnud meie maa keskarhiivides ja nad on siia saadetud spetsiaalselt näituse puhul. Stendid jutustavad bolševike võitlusest rahvast petnud Ajutise Valitsuse vastu, samuti rahvahukade poolehoidu võitmisest selles võitluses. Näituse osakond «Sotsialistlik isamaa on ohust» on pühendatud nõukogude võimu kaitsele võitlusele intervallide vastu 1918. aasta veebruaris-märtsis. Dokumentid näitavad, et Eesti punased pooldajad alustasid novembris kodumaal vabastamist ja et Narvas kuulutati uuesti välja nõukogude võim.

Ühel fotol on jäädvustatud osavõturohke töölise demonstratsioon Tallinnas 1921. aastal. Näitus lõpeb tohutu suure ülevõttega Tallinna töötajatest Võidu väljakul 1940. aasta juunirevolutsiooni päevil ja sõnadega NLKP Keskkomitee teesidest: «Revolutsiooniline üritus, mis algas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooniga, laieneb, tugevneb ja võidab!»

EKP Keskkomitee Poliitbüroo Majja kogunesid näituse avamisele arvukad külalised — vanad revolutsiooniarid ja linna üldsuse esindajad. Näituse avas Eesti NSV kultuuriminister A. Laus.

Kunstikroonika

23.—26. septembrini viibisid Tallinnas Armeenia NSV rahvakunstnik Ervand Kotchar koos abikaasa, filosoofiateaduste kandidaadi Manik Kotchariga. Tutvuti vabariigi kunstikogude ja linna vaatamisväärsustega, külastati kunstnike ateljeesid ja graafika-eksperimentaalateljeed. E. Kotchari nime on teinud kuulsaks Jerevani vaksaliselisele väljakule, 1959. a. püstitatud

monumentaalne ratsaskulptuur armeenia rahvusepose kangelas Sassuuni Taaveti mälestuseks. Skulptuuri kõrval tegeleb kunstnik ka maalimisega ja graafikaga. Tema maale ja graafilisi töid, eriti varasemast perioodist, leidub suuremal hulgal prantsuse muuseumides ja erakogudes. Kunstnik elas pikemat aega Pariisis, kust saabus tagasi kodumaale 1936. aastal.

Seoses 20-aastase tööjuubeliga kultuuritööl autasustati Kingissepa rajooni Leisi külanõukogu Metsküla rahvamaja juhatajat Meeta Kolesnikovat Eesti NSV Kultuuriministeeriumi auhinnaga.

Heade töötulemuste eest Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevale pühendatud üleilulise raamatukogude ülevaate perioodil said Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja järgmised raamatukogude töötajad: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Teadusliku Raamatukogu vanemraamatukoguhoidja Asta Kutsar, vanembibliograafid Leida Liblik ja Einer Karro, toimetaja Veronika Altsoo ja töötlemise ja kataloogimise osakonna juhataja Arda Kirsell, Kohtla-Järve II lasteraamatukogu juhataja Anne Kaaver, keskraamatukogu lugemissaali juhataja Larissa Taks ja rajooni Mäetaguse kütaraamatukogu juhataja Leida

AUTASUSTAMISI

Vildak, Kingissepa rajooni Audla külaraamatukogu juhataja Linda Ennemuist, Harju rajooni raamatukogu laenuosakonna juhataja Felicia Karotamm ning Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Eesti NSV Riikliku Raamatukogu vanembibliograafid Alla Siim ja Heino Jagomägi.

Eesti Laskurkorpuse moodustamise 25. aastapäeva puhul ning aktiivse osavõtu eest tootmisalast ja ühiskondlikust tegevusest autasustasid rajoonikomiteed ja rajoonide täitevkomiteed paljusid korpuse veterane auhinnadega. Teiste hulgas anti aukirjad «Nõukogude Hiiumaa» toimetaja asetäitjale Kaljo Ilusalale, Võru rajooni ajalehe «Tõrähva Elu» toimetajale Mango Paaverile ja Rakvere rajooni ajalehe «Punane Täht» toimetajale Johannes Vaimetsale.

Informatsiooniline teadaanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenumi kohta

26. septembril 1967 oli NLKP Keskkomitee pleenum. Pleenumil kuulati ära ja arutati läbi NLKP Keskkomitee peasekretär sm. L. I. Brežnevi ettekannet «Nõukogude rahva elujärje edasise tõstmise abinõudest».

Pleenumil kuulati ära ja arutati läbi veel NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja, NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee esimehe sm. N. K. Baibakovi ettekannet «NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1968. aasta riikliku plaani ning NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1969. ja 1970. aasta plaani projektidest», samuti NSV Liidu rahandusministri sm. V. F. Garbuzovi ettekannet «NSV Liidu 1968. aasta riigieelarve projektist».

Pleenumil võtsid sõna järgmised seltsimehed: Ukraina Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär P. J. Selest, NLKP Moskva Linnakomitee esimene sekretär V. V. Grišin, Aserbaidžani Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär V. Ahundov, NLKP Novosibirski Oblastikomitee esimene sekretär F. S. Gorjatšov, Kasahstani Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär D. Kunajev, NLKP Leningradi Oblastikomitee esimene sekretär V. Tolstikov, Lätimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär A. Voss, Kemerovo oblasti kombinadi «Kuzbassugol» kaevanduse 3-bis läbidaajate brigadir N. G. Kotšetkov, NLKP Jakutia Oblastikomitee esimene sekretär G. I. Tširajev, Valgevenemaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär P. M. Mašerov, Usbeki NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees J. Nasriddinova, NLKP Ivanovo Oblastikomitee esimene sekretär A. N. Smirnov, Krasnodari krai Ust-Labinski rajooni «Kuban» kolhoosi kompleksbrigadi juhataja M. I. Klepikov, NLKP Krasnojarski kraikomitee esimene sekretär A. A. Kokarev ja Moldova Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär I. I. Bodjul.

Pleenum võttis arutatud küsimustes vastu sellekohased otsused. Keskkomitee pleenum kiitis täielikult heaks NLKP Keskkomitee Poliitbüroo poolt väljatöötatud abinõud nõukogude rahva elujärje edasiseks tõstmiseks. Seoses sm. A. N. Selepini valimisega ÜAÜKN-i esimeheks vabastas Keskkomitee pleenum ta NLKP Keskkomitee sekretäri kohustest. Sellega NLKP Keskkomitee pleenum lõppes.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu OTSUS

26. SEPTEMBRIST 1967

nõukogude rahva elujärje edasise tõstmise abinõudest

Et täita NLKP XXIII kongressi otsuseid nõukogude rahva ainelise elujärje edasise tõstmise kohta, otsustavad NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu:

Võtta 1. jaanuarist 1968 tarvitusele järgmised abinõud nõukogude rahva elujärje tõstmiseks:

a) tõsta kõigi rahvamajandusharude töölise ja teenistujate palga alammäär 60 rublani kuus.

Selleks sisse seada töölise ja teenistujate tariifimäärad ja ametipalgad suurusega mitte alla 60 rubla kuus, üksikutele töötajate kategooriatele aga tõsta tariifimäärasid ja ametipalkasid kuni 70 rublani kuus.

Tõsta 1968. aasta esimesel poolel keskmiselt 15 protsenti võrra tariifimäärasid masina- ja metallitööstuse ettevõtete ja tehaste tööpingsitöölisele kõigis rahvamajandusharudes;

b) seada sisse koefitsiendid kerge- ja toiduainete tööstuse, hariduse, tervishoiu, elamu- ja kommunaalmajanduse, teaduse, kultuuri ja muude rahvamajandusharude ettevõtete ja organisatsioonide töölise ja teenistujate palga suhtes Kaug-Ida ja Euroopa põhjajärgi piirkondades, kellele neid praegu pole sisse seadud;

c) laiendada soodustusi isikutele, kes töötavad kaugetes põhjapiirkondades ja nendega võrdselt arvatud paikades, sealjuures sisse seada korralised protsendilised palgalisandid väiksema tööstaži korral nendes piirkondades ja paikades, võimaldada töö tasustamisel eeliseid töölisele ja teenistujale, kes töötavad uutes kasutusselevõetavates piirkondades ning võtta tarvitusele muud abinõud soodustuste laiendamiseks mainitud isikutele;

d) pikendada 15 tööpäevani nende töölise ja teenistujate puhkust, kelle puhkuse üldpikkus on praegu 12 tööpäeva;

e) jätkata töölise ja teenistujate palgalt võetavate maksude edasist alandamist ja kaotamist. Selleks alandada keskmiselt 25 protsenti võrra maksu-

määrasid palgalt, mille suurus on 61—80 rubla kuus;

f) suurendada töölise ja teenistujate ajutise töövõime abiraha 100 protsendini palgast, kui tööstas on üle kaheksa aasta, ja 80 protsendini palgast, kui tööstas on 5—8 aastat;

g) et parandada pensionilist kindlustamist, selleks:

tõsta pensionimäära invaliididele rea-, seersantide ja vanemate koosseisu kuulunud sõjaväelaste hulgas, kes on muutunud invaliidideks haavade, põrutuste või vigastuste tagajärjel, mis on saadud NSV Liidu kaitsmisel või muude väeteenistuskohustuste täitmisel, või rindel viibimisega seotud haigestumise tagajärjel: I ja II grupi invaliididele 15 rubla võrra kuus (ülemmäärade piires) ning 1968. aasta 1. maist III grupi invaliidide pensioni alammäär 21 rublani kuus;

tõsta pensionimäära invaliididele ohvitseride, vanema ja keskmise juhtiva koosseisu hulgas, kes on muutunud invaliidideks haavade, põrutuste või vigastuste tagajärjel, mis on saadud NSV Liidu kaitsmisel või muude väeteenistuskohustuste täitmisel, või rindel viibimisega seotud haigestumise tagajärjel: I ja II grupi invaliidide pensioni, mis on arvatud ametipalgalt (arvestamata palgast sõjaväelaste auastmete alusel), 25 rubla võrra kuus (ülemmäärade piires) ning 1968. aasta 1. maist III grupi invaliidide pensioni alammäär 40 rublani kuus;

alandada vanusemäära vanaduspensionimääramisel sõjaväelastele, kes on muutunud invaliidideks haavade, põrutuste või vigastuste tagajärjel, mis on saadud NSV Liidu kaitsmisel või muude väeteenistuskohustuste täitmisel, või rindel viibimisega seotud haigestumise tagajärjel: meestel 60 aastalt 55 aastale ja naistel 55 aastalt 50 aastale;

alandada viie aasta võrra, s. o. 55 aastalt 50 aastale vanusemäära, mis annab õiguse vanaduspensionile tekstiilitööstuse ettevõtete üksikute kutsealade naistöölisele, kes töötavad kõrgema intensiivsusega tööl;

alandada viie aasta võrra, s. o. 65 aastalt 60 aastale meestel ja 60 aastalt 55 aastale naistel vanusemäära, mis annab õiguse vanaduspensionile kolhoosiliikmetele;

suurendada kolhoosiliikmete pensioni alammäära I järgu invaliidisuse korral, mis on saadud tööstuse või kutsehaiguse tagajärjel, 18 rublalt 30 rublani ning II grupi invaliidisuse korral, mis on saadud üldisest haigestumisest, 15 rublalt 25 rublani, II grupi invaliidisuse korral vastavalt 14 rublalt 20 rublani ja 12 rublalt 16 rublani kuus;

sisse seada kolhoosnikute pensionilise kindlustamine III grupi invaliidisuse puhul, mis on saadud tööstuse või kutsehaiguse tagajärjel;

sisse seada abiraha 16 rubla kuus I ja II grupi invaliididele lapseast saadik, kes on saanud 16-aastaseks.

NLKP Keskkomitee sekretär
L. BREŽNEV

NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees
A. KOSSOGIN

KÕNE ALL OLID ARHITEKTUURI- MÄLESTISED

Moskvast, Leningradist, Kiievest, Novgorodist, Vladimirlast, Riistast, Vilniusest ja teistest meie maa ajaloolistest linnadest kogunes üle 40 delegaadi Tallinnas toimunud seminarile. Kaks nädalat kestnud töö vältel kuulati kaheksateist ettekannet arhitektuurimälestistest kaitse ja kasutamise probleemidest tänapäeval.

Sellise probleemirikka seminaril läbiviimine tehti ülesandeks eesti arhitektidele ja ajaloolastele seetõttu, et ajaloolise arhitektuurivara kaitsemine meil, eriti aga kaasaajast otstarbelise kasutamise osas, on pälvunud ülejäädule tähelepanu ning tunnustust. Tallinna ja Narva raevoja, Kiek ja de Kõki kaitsetorni, Koeru kõrtsi ja paljude teiste arhitektuurimälestiste restaureerimisprintsiibid on end ärganud.

Võrreldes eelnevatega pakkus seekordne seminar mõndagi uut. Eriti tuleks ära märkida ajalooliste linnasüdame kaitse ja kasutamise küsimuse aktuaalsust ning arhitektuurimälestiste rakendamist turismi teenistusse. Neid probleeme käsitles üks kolmandik seminaril ettekannetest, põhiliselt Tallinna ja Suzdali ajalooliste linnasüdame rekonstrueerimisvõimaluste kohta. Seminaril leidis kinnitust meie poolt esitatud veendumus, et mistahes ajaloolise linna arhitektuuriväärtsi ei saa käsitleda üksikult, vaid aegade lookul kujunenud terviklikuks ansamblis. Siin ei ole küsimus mitte üksiku portaali, fassaadi või hoone kaitsemise, vaid suure ansambli säilitamise ja temale omaste ajalooliste joonte taaselustamise. Tšehhoslovakkias on neljakümne vanema linna ajaloolised keskused kuulutatud eriliseks kaitsezoniks. Nõukogude Liidu linnadest on vana Tallinn saanud esimesena sellise kinnituse. See oli ka üks aegadeid mis kõnesoleva seminaril Tallinnas toidi.

NSVL Arhitektide Liidu teadusliku sekretäri Oresski ettekanne, mis käsitles ülemajaloomise Arhitektide Liidu IX kongressi, kinnitas arhitektuurimälestistesse suhtumise põhimõtete ärgust meie vabariigis.

Toimunud seminar oli ühtlasi Teadusliku Restaureerimise Töökoja viimaste aastate töö põhjalikuks aruandeks. Esitatud ettekandeid täiendas ulatuslik näitus.

Tööst kokkuvõtteid tehes pidime tunnistama ka kolleegide märkusi selle kohta, et vabariigi teistes linnades võiks tähelepanu arhitektuurimälestistele olla senisest suurem ja et arhitektuurimälestiste ning turismi vahelised seosed on meil seni veel selgitamata ja kasutamata.

F. Tomps

Muusika maailmanäitusel

Montreali maailmanäitusel Expo 67 raames toimub seal viie kuu jooksul — juulist oktoobrini — ka muusikafestival, kuhu on kutsutud esinema välismaalast ooperi- ja balletitruupe, orkestreid, ansambleid ja soliste üle kogu maailma.

Festivali ooperietendused algasid juba 30. mail Verdi ooperiga «Maskiball». Stockholm Kuningliku Ooperiettevõtte esituse «Sixten Ehrhingi» juhatusel. Rootsi ooperiettevõtte esituse «Mozart» juhatusel. Ooper «Elupöletaja karjäär» («The Rakes Progress») ja Wagneri «Tristan ja Isolde» (Birgit Nilssoniga solde osas). Kaks ooperietendust andis Hamburgi Ooperi Leopold Ludwig juhatusel. Need olid A. Bergi «Lulu» ja L. Janáčeki «Jenufa». Juunikuul esinemas Montrealis veele Meabourne'i sümfooniaorkester, Sveitsi — Romaine'i ooperi- ja balletitruupe, orkestreid, ansambleid ja soliste üle kogu maailma.

Festivali ooperietendused algasid juba 30. mail Verdi ooperiga «Maskiball». Stockholm Kuningliku Ooperiettevõtte esituse «Sixten Ehrhingi» juhatusel. Rootsi ooperiettevõtte esituse «Mozart» juhatusel. Ooper «Elupöletaja karjäär» («The Rakes Progress») ja Wagneri «Tristan ja Isolde» (Birgit Nilssoniga solde osas). Kaks ooperietendust andis Hamburgi Ooperi Leopold Ludwig juhatusel. Need olid A. Bergi «Lulu» ja L. Janáčeki «Jenufa». Juunikuul esinemas Montrealis veele Meabourne'i sümfooniaorkester, Sveitsi — Romaine'i ooperi- ja balletitruupe, orkestreid, ansambleid ja soliste üle kogu maailma.

Suure osa festivali üritustest juhtisid teinud rahvusvahelise organisatsiooni Federation Jeunesse Musicale'i juhtidega, selle Kanada osakonna korraldus. Siin olid rahvusvaheliste võistluste laureaadid õhtud, noorte heliloojate võistluse lõppkonserdi esines JFM-i orkester Zubin Mehta juhatusel jne. Juulis esinesid Montrealis ka New York City Ballet Georges Balanchine'i juhtimisel, Tšehhi fooniaorkester, Zürichi «Collegium Musicum» Paul Sacheri juhatusel, Pariisi Ooperi balleti, pianistid Vlado Perlemuter, Karl Engel, tšellist Paul Tortelier jt. Augustikuul oli peatähelepanu NSVL Suure Teatri etendustel. Kavas olid: Musorgski «Boris Godunov», Rimski-Korsakovi «Jutustus nähtamatust linnast Kiteži», Prokofjevi «Sõda ja rahu», Tšaikovski «Padaemane» ja Borodini «Vürst Igor».

Septembrikuul kavas on Vilni Ooperi ja «Vilni Filharmoonia» kuulisesinimised Karl Böhmi ja Josef Kruppi juhatusel, Ooperietendusi on viis: Mozarti «Figaro pulma» ja «Don Juan», R. Straussi «Roosikavalera» ja «Elektra» ning A. Bergi «Wozzeck». Viis etendust annab ka «The English Opera Group»: Händeli «Acls ja Galatea» ning Wattoni «Kar» («The Bear») ühel õhtul ja neli Britteni ooperit «Lõõmav ahn» («The Burning Fiery Furnace»), «Curlew jõgi», «Suveöö unenägu» ning «Kerjusoo». Esinema on kutsutud veel Zagrebi Ooperi solistid, Prantsuse Raadio ja Televisiooni sümfooniaorkester (ORTF) Charles Munch'i juhatusel, New Yorki Filharmoonia sümfooniaorkester Leonard Bernstein'i juhatusel ning pianist Arturo Benedetti Michelangeli. Septembrisse on planeeritud ka Duke Ellingtoni ja Sara Vaughani esinemised.

Oktoobris on Montrealis Milaano «La Scala» ooperietendused. Kokku kuuel õhtul on ettekandel Verdi ooperid «Trubaduuri», «Nabucco», «Falstaff» ja «Reekvilem», Bellini «Montecchid ja Capulettid» ning Puccini «Boheemia». Esineb veel «The Canadian Opera Company» (dirigent Otto Warner-Mueller), Roland Petit balleti, prantsuse orkester «Ars Nova» Marius Constant'i juhatusel, Tšehhi Filharmoonia orkester Karel Ancerli juhatusel. Soolodebütega esinevad pianist Christoph Eschenbach ja viiuldaja Henryk Szeryng. Montreali muusikafestivali lõpetab Kanada Rahvusliku Balleti etendus.

Avati Moskva Raamatumaja

23. septembril avas Kalinini prospekti oma uksed Moskva Raamatumaja. suurim raamatukauplus meie maal ja kogu Euroopas. Tema riistad ja hoidlades on raamatuid kuni 30 000 nimetuses.

Kõnesoleva kuu algul toimus NSVL TA Gorki-nimelises Maailmakirjanduse Instituudi konverentsiaalis juubelsessioon teemal «Suur Sotsialistlik Oktoobri-revolutsioon ja maailmakirjandus». Istungjärgule oli kogunenud õpetlasi paljudest Nõukogude Liidu linnadest ja vabariikidest. Siin oli ka arvukalt väliskülalisi: teadlasi ja kirjanikke Bulgaariast, Ungarist, Saksa DV-st, Kuubast, Mongooliast, Rumeeniast, Tšehhoslovakiast, Jugoslaaviast, Kreekast ja mujalt.

Sessioonist võtsid osa Moskva kirjanikke, ajalehtedele ja ajakirjade esindajad ning kõrgemate koolide õppejõud. Sessiooni avas instituudi direktor B. Sutškov.

B. Sutškovi kõne oli pühendatud Oktoobri-revolutsiooni universaalsele mõjule inimkonna sotsiaalse ja vaimse elu ning kunstilise mõtte arengus.

Revolutsioon oma uute ühiskondlike ideaalidega muutis kvalitatiivselt ka kunsti. Revolutsioon lõi uued kriitika- ja tegelikkuse hindamise, uue skaala sotsiaalseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi. Uue kunsti peamiseks, ajalooliselt põhjendatud ülesandeks sai ühiskonnas ja üksikisikus toimunud sotsiaalsete vapustuste ja muutuste tunnetamine ja kujutamine.

Uus kunst kujunes välja realismi tähele all ja tugines revolutsioonilisele sotsialistlikule maailmavaatele või oli sellele lähedane.

Realism kujutab tegelikkust täielikult, sügavamalt ja sisukamalt just seetõttu, et temale on omane sotsiaalne analüüs, inimtüüpide tõeliste aluste ja inimese elutegevuse uurimine. Oma olemuselt on realism ainus meetod, mis kunstisund, mis pärast revolutsiooni suutis säilida ja edasi areneda.

Teadlik historism kunstilises mõtlemises võimaldas kunstnikel-realistidel teha töest oma kunsti esteetiline põhikategooria.

Edasi peafus B. Sutškov isiksuse probleemil Lääne kunsti ja hävitaval mõjul, mida avaldab sellele «massikultuur». Iseloomustades neid mõjusi märkis kõneleja muuhulgas, et bondia ja «pop-art» ning igasugused eemalmeersed kunstilised voolud ja koolid tähistavad «minikultuuri», mis viib inimese sügavale «massiühiskonna» müütide ja illusioonide sisse. Seesuguses ühiskonnas kaotab inimene oma näo. Sotsialismi jaoks, rõhutas B. Sutškov, on isiksus ühiskonna edukäigu põhiväärtus.

Kõneleja rääkis veel sotsialistliku realismi kujunemise ja arenemise probleemidest sotsialismimaades. Igal maal oli sotsialistliku realismi tekkimise kõik ühistele lähtepunktiledele vaatamata isepärane, mahutades endasse rahvuskultuuride erisuguseid traditsioone. See tõlk ei välista aga sotsialistliku realismi küpsemate vormide kogemuste mõju noorte revolutsioonilistele kirjandustele. Muidugi tuleb arvesse võtta kõiki isärasusi, mis mõjusi tähtsena uue meetodi kujunemisele ühes või teises kirjanduses. Neid ei tohi suruda ühemärgilise esteetilise kujutelmale raamidesse.

Pragu toimub koloniaalsüsteemi lagunemine. Kaasaia tsivilisatsiooni rikastavad üha Ladina-Ameerika, Aafrika ja Idamaade kultuurid. Sellega seoses on kaasaajale ja tulevikuks omane realism (sealhulgas ka sotsialistliku realismi) vormide erilise paindlikkuse ja ulatuslikkuse.

Realismi mõiste üldse, eriti aga sotsialistliku realismi mõiste ei või ega tohi olla kitsas, ta ei tohi aga olla ka piirideta, rõhutas Sutškov. Hüljates unifikseeriva ja skemaatilise lähenemise sotsialistliku realismi teooriale ja praktikale, ei tohi me siiski ignoreerida marksistliku esteetika üldisi põhjanevaid juhtumõtteid ega küllastada seda eri suundadeks, näiteks Kesk-Euroopa suunaks Ernst Fischeri vaimu ja Ida-Euroopa suunaks. Ajalooliste ülesannete ühtsus sünnitab sotsialistliku realismi kunsti esteetilise üht-

suse, mis võimaldab maailmakunsti figureerida ühtse ideelis-estetiilise nähtusena.

Nendes tingimustes on esmajärguline tähtsus sellel, kuidas peaksid realistid suhtuma kunstivooludesse, mis toetuvad teistele, realismist erinevatele tegelikkuse kujutamise meetoditele. Seda suhtumist, tähendas Sutškov, ei ole kunagi saanud viia rahuliku koeksistentsimise pinnale, ehkki isendast mõista, erisuguste kunstivoolude vastastikune mõju toimib meie päevilgi nii nagu minevikis. Realism kujunes pingelises esteetilises võitluses ja tänu oma meetodi ammendamatu kunstilisele potentsiaalile ning väljendusvahendite

rikkus ja räägib nõnda maailmale tööt uue ühiskonna ja selles sündinud uue inimese kohta. Sotsialistliku realismi kunsti osatähtsus kasvab meie keerulisel ja muutlikul ajal määratult, sest talle on saanud osaks au levitada maailmas Oktoobri suuri ideale ja koondada enda ümber maailmakultuuri elavat jõudu.

Akadeemik M. Hraptšenko ettekanne oli pühendatud Oktoobri-revolutsiooni osale sotsialistliku kirjanduse loomingu printsiipide kujunemisel. Oktoobri-revolutsioon, rõhutas M. Hraptšenko, pani aluse uuele kunstile, mille printsiipideks on parteilisus ja rahvalikkus. Seesugune ajalooliselt konkreetne ja

Garaudy, «ei ole mitte olemise peegeldamine, vaid tegevuse eesmärgistamine». Aga kui jätta olemine kõrvale, märkis M. Hraptšenko, siis muutub ju inimese tegevus ainult loomingu hüpooteetiliseks võimaluseks: «eesmärgistamine» ja reaalse isista «üleskutsed» tegevusele muutuvad aga abstraktseteks kategooriateks, millele võib omistada mistahes mõtte. Ka Garaudy teoreetiliste konstruktsioonide «piiramatuses» piilub unifikseerimise ja kunsti nivelleerimise oht: sotsialistliku realismi printsiipideks jäägu siiski loominguiline mitmekesisus ideelise ühtsuse piires.

Oktoobri-revolutsiooni mõjust selliste väljapaistvate kirjanike nagu Rolland'i ja France'i, Dre'seri ja Pujmanova, Wellsi ja Capeki, Becheri ja Aragoni loomingu rääkis V. Šterbina tänuks tähelepanu ühele Thomas Manni mõtteavaldusele, mis avastas «tagasideme» — kirjanduse mõju revolutsioonile: «Sotsialistliku revolutsiooni kordaminek ja tema resultaatid — Nõukogude Liidu — eksisteerimine osutusid võimalikuks seetõttu, et mõlemad nähtused olid ideeliselt ette valmistatud... Seda aastat suurt kirjanikust — see oli vene revolutsioon enne revolutsiooni... Puškinist kuni Gorkini seltsavad romaanid justkui lüüdi katkematult ahelas ja õpetavad inimese sügavalt tunnetamist, tutvustavad meid tema nõrkustega, ebalustega ja püüdlustega — nad on aidanud õpetusena elust enesest...»

D. Markov näitas oma ettekandes bulgaaria, poola ja tšehhi kirjanduse materjale alusel, et revolutsioon aitas kaasa mitmesuguste stiilide ja vormide arengumisele. Aga lõl samal ajal ka kirjandusliku protsessi üldisi seaduspärasusi. Erinevused ei välista ühisooni, rõhutas D. Markov. Kordumatus on tõeliste kunstiteoste tõeliste talentide ja iga rahvusliku kirjanduse vältimatul olemas. Kuid kunsti dialekтика on tugev ühtsusele. Et just kõige eredamad individuaalsused väljendavad kõige eredamalt ka üldist.

Maailma ja nõukogude kirjanduse laialdase kompleksse tundmaõppimise vajadusest oli juttu J. Elsbegi ettekandes. Sellest selgus, et taunis ta mõningaid strukturealse poeetika põlvkondide. «Mistahes soovitud eesmärgi, sealhulgas ka «täpsuse», saavutame vaid siis, kui käsitame probleeme nende täies keerukuses ja sügavuses: lihtsustamine, ahendamise ja pilramine ei vii kuhugi. Siisulisele viib strukturalism (poeetika — toimetuse märkus), eriti tema primitiivsed, sirgjoonelised vormid, antihistorism, formalism ja statistilisele empiirismile. Tekib ettekutut, nagu võiks iga kunstiteost lõhkuda standardseteks mikrotoeteks ja elementideks ning vahetada esteetilised kirjanduslikud kvantiteetide vastu, kuni jõud — sõnade vastu.»

Teadus peab jääma ustavaks «uue maailma ja uue inimese» poeetilist lautamist käsitlevas kvalitatiivsetele kriitriumidele.

Ettekannetega esinesid sessioonil veel L. Timofeev, kes formuleeris nõukogude kirjanduse uurimise printsiipe, R. Samarin, kes vaatles välismaa kirjanduslikke protsesse, A. Mjasnikov — üldistas Nõukogude kirjanduse teaduse teoreetilise kogemust — ja A. Petrosjan. Armeenia teadlane käsitles nõukogude kirjanduse rahvuslikku mitmekesisust.

Sessioonil võtsid sõna paljud välismaa ja Nõukogude vabariikide teadlased ning kirjanikud.

Sessiooni materjalid laiendavad tunduvalt meie teadmisi revolutsioonilistest kunstist, sotsialistliku realismi kunstist. Koondades ühte ja sünteesides paljude maade teadlaste uurimusi, löi istungjärg mõjuva pildi kaasaaja kunstiprotsestist ja näitas, kui tohutult on Oktoobri-revolutsioon sündinud kunsti rikastanud maailmakultuuri varamut.

Oktoobri-revolutsioon ja maailma- kirjandus

pidevalt arenev mõiste nagu rahvalikkus ei ole ainult ideeline positsioon, vaid kahtlemata ka esteetiline omadus. Ta ei levi automaatselt iga kirjaniku loomingu ega muuda kirjaniku eelnevaid vorme, vaid meeleolude, mõtete ja tunnete lihtsaks edasandjaks. Tõeliselt rahvalikke teoseid loovad vaid ereda isikupäraga kunstnikud ja seepärast eeldab sotsialismi rahvalik kirjandus loomingu mitmekesisust, individuaalsete stiilide, žanrite ja vormide eripära... Seesugust mõttekäiku arendades kutsus M. Hraptšenko üles vaatlema sotsialistliku realismi mitte kui lõplikku ja igaveseks formuleeritud meetodimääratust, vaid kui kunsti arengu elavat protsessi.

«Võib öelda, et sotsialistlik realism pole mitte ainult tunnetusviis ega maailma esteetiline omandamine, vaid ka need avastused, mida kunstnikud on teinud, ja see tee, mida mööda nad käivad...»

Kokkuvõttes on sotsialistlik realism Gorki ja Majakovski, A. Tolstoi ja Solohovi, Fedini ja Rõlski, Leonovi ja Aragoni, Iwaszkiewicz ja Jakub Kolas, Nezval ja Tšarentsi ning paljud teised suurimate sõnameistrite hulgas.

M. Hraptšenko kritiseeris dogmaatilisi ettekujutusi sotsialistlikust realismist ja pidas tingimatuks nõudeks kunsti tihedamat seost eluga, kunstniku teadlikku ja sihikindlat osavõttu maailma ümberkujundamisest. Just neilt positsioonidelt polemiseeris M. Hraptšenko Roger Garaudy uue raamatuga «XX sajandi marksism», kus müüt on vastandatud tegelikkuse kuiundlikule avamisele. «Müüt,» kirjutab R.

LÄTI KULTUURIKROONIKAT

O Lätti revolutsioonilise luuleklassiku Eduards Vērdes 100. sünniaastapäevaga seotud pidustused algavad kirjaniku kodukohas Cesise rajooni Liepa külas 30. septembril. Juubele pühendatud pidulik koosolek toimub 3. oktoobril Riias Läti Riikliku Ülikooli aulas. 14. oktoobril mälestab oma kuunagist kasvandikku aktusega ka Tartu Riiklik Ülikool.

O USA-s, Inglismaal, Kanadas ja Austraalias elunevatele lätlastele on mõeldud ingliskeelse luukirjanduslik kogumik «Amberland» («Merevalgumaa»), millest asja Riias ilmus kolmas köide. Läti klassikute loomingu tõlgete kõrval sisaldab kogumik rohkesti näiteid kaasaegsest läti nõukogude kirjandusest. Teoste tõlkimiseks on kasutatud ka välismaal elunevate läti kirjanike ning tõlkijate kaasaabi. Kaks tõlkijat — Irma Sabele ja Maija Andersone — kuuluvad tänavu Läti Riikliku Ülikooli lõpetanud inglise filoloogide perre.

O Tänavu sügisel möödub sada aastat

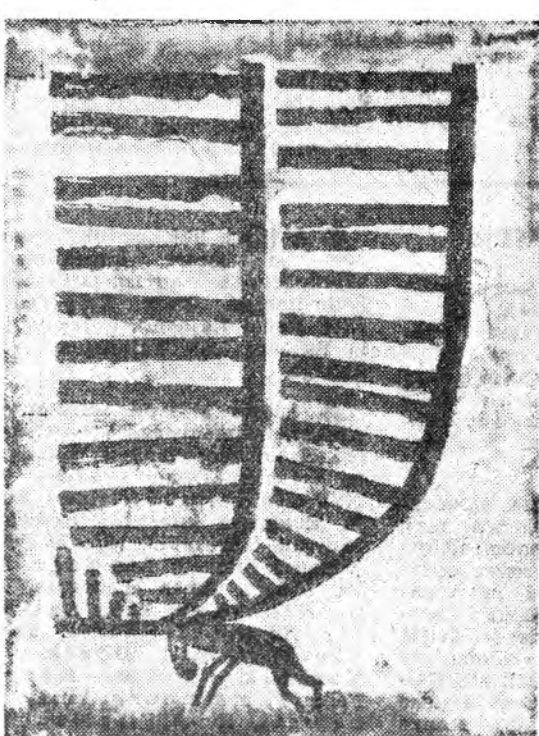
lat laialdaselt levinud lugemiku «Kooli leib» (koostaja C. L. Heerwagen) ilmumist. Seda õpikut, millest 1867–1886 ilmus Lätis kokku kümme trükk, võib populaarsuselt võrrelda meie C. R. Jakobsoni «Kooli Lugemise raamatuga».

O Läti kirjastuste tegevusest Nõukogude Liidus 1920-ndatel ja 1930-ndatel aastatel annab ajakirja «Kaug» augustinumbri ülevaate kirjandusteadlane Ingrida Kiršental, rõhutades nende osa läti nõukogude kultuuri rajamisel.

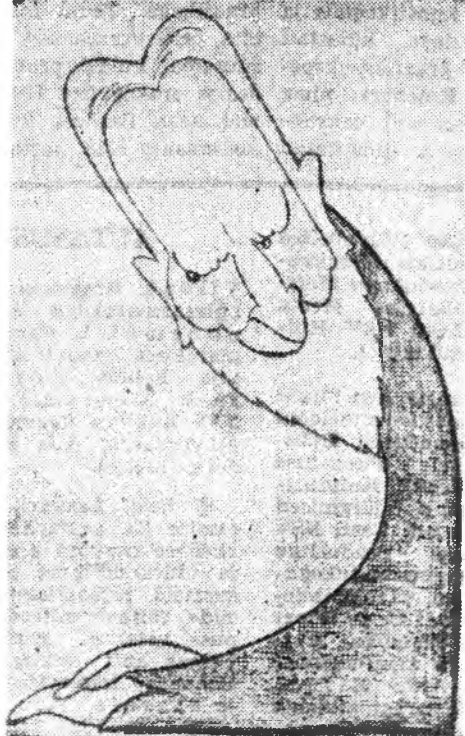
O Kirjastuse «Liesma» väljaandele Ilmus K. Karulise monograafia «Läti raamatulaadid ja -andjad 1900–1940», mis valgustab läti raamatuala ajalugu.

O Nõukogude kinokunsti Propaganda Büroo Läti osakond andis läti ja vene keeles välja kasseti, mis tutvustab läti väljapaistvamate filminäitlejate E. Radzina, D. ja H. Ritenbergi, K. Sabrise, E. Pavulsi ja G. Cilinskise elu ning loomingu. Kassett sisaldab kuus brošüüri.

Tallinna Riiklikus Kunstimuuseumis avati eesti karikatuuri näitus

H. VALK «Võrdlusevastamine»

O. KRUSTEN «B. Shaw»

GORI «Franco sillutab teed kuningate»

Sõjateedel sündinud sõprus

Vana Tallinn on näinud palju ülevaid ja pidulikke sündmusi. Ta on näinud ka masendavaid sõjavaremeid ja tervitanud lilled ja rõõmuhoisetege oma vabastajaid, nõukogude sõjamehi, kelle ridades olid tuhanded Eestimaa pojad ja tütreid.

Aga niisugust päeva, nagu oli 24. september 1967. aastal, ta veel näinud polnud. Sel päeval tähistasime Nõukogude armee Eesti Laskurkorpuse 25. aastapäeva. See oli unustamatute jällelõugete, mehiste rõõmupisarate, kaugete sõjameestuste meenutamise päev. Taas said kokku need, kelle sõprus sai alguse Velikije Luki all ja karastus vabastuslähingutes Narva lähedal ja Emajõe, Sõrve säärel ja Kuramaal. Oli neidki, keda sõjatee oli kandnud kaugematele radadele — Moskva ja Stalingradi alla, Berliini välja. Meenutati lahingukaaslast, kellele ei olnud antud elada

ihaldatud võiduni ja tänaste juubelpäevadeni. Mälestus nendest elab igaveses tules mälestussamba jalamil, elab iga rindemehe ja kogu rahva südames. See mälestus on püha, ta kohustab meid kalliks pidama verega lünnatud võitu, oma tööga rahurinnatel kindlustama lahingutega käteviidetud rahu ja vabadust.

Tuhanded sõjaveteranid, rinnas lahinguordenid ja -medalid, sammusid orkestriliste saatel Toompealt läbi linna Lauluväljakule, kohale, kust 1941. aasta suvel algas paljudele eestlastele sõjatee. Aurava sõdurisupi juures jätkusid sõjameenutused, said jälle ja jälle paljude aastate järel kokku kunagised rindevennad, jälgiti laululaval suurt kontserti.

See päev ei lähe meelest, nagu ei kao südamest karmidel sõjateedel karastunud sõprus ja vendlus.

Väga vähesed on tuttavad selle nimega. Ometi on Alma Koskel (1935. aastani Johanson) üks kes seisis meie kutse- ja kunstikunsti hälli juures, üks esimesi eesti professionaalse ettevalmistusega käsitööharrastajaid, kui mitte ütelda tarbekunstnikke. Tema teeneks tuleb lugeda laialdase erialase ettevalmistuse organiseerimist tekstiilkunsti alal Eestis, samuti pärinevad talt mitmed arvustused, mille asjatundlikkus veel tänapäevalgi üllatab. Selle energilise, kuid oma kuulsusest ja aust vähe hoolinud töötaja mälestus on teenimatult tummistunud. Ka on ta tööd aja jooksul hävinud, materjalid ja dokumendid sõja-aastail laiali kantud. Ometi on üht-teist ka säilinud: üksikuid dokumente, kirjutisi, kavandite äratrükke, fotosid. Kujuneb katkendlik, kuid ometi karakterne pilt aktiivsest, progressiivsest töötajast, kes vähe hoolis omaenese võimeite väljamangimisest, küll aga üldisest kunstiarengust ja eesti naise võrdväärsusest mehega.

Alma Koskel sündis 6. juunil 1866. a. Tartumaal Laiuse kihelkonnas Jõeja vallas Paunkülas käsitöölise Jüri Johansonini tütreks. Oppis tütarlaste erakoolis ja oli juba alates 18. eluaastast kodukooliõpetajaks Võrumaal. Edasi õppida tahtes siirdus ta 1908. a. Soome. Soome oli sajandivahetusel üks arenenumaid tarbekunstimaid Euroopas, nii läks sinna õppima enamik meie esimesi käsitööspeialiste. A. Koskel õppis 1908. aastal kolme kuulisele käsitööõpetajate kursusele Tampere ja 1909.—1910. aastani Helsingi Kunsttööstuskooli kõrgemal astmel kompositsiooni, keraamikat ja metallitööd. Kohe pärast õpingute lõpetamist, sama aasta septembris, hakkas ta juhatama Tartu Naisseltsi vastasutatud käsitöö- ja kudumiskooli. Tolleaegsed käsitöökoolid Eestis sarnanesid oma suhteliselt lühikesega õppeajaga (enamasti kaks-kolm kuud) töitu järjepidevate kursustega. Nii on seda kooli hiljem nimetatud ka käsitöökursusteks.

Sel perioodil — sajandi algul — puudusid Eestis peaaegu üldse kindla ettevalmistusega tarbekunstnikud. Enamik käsitöoga tegelejaid olid dilettandid. Juuli Suutsu kõrval oli Alma Koskel esimesi eestlannasid, kes võis protendeerida kutsele tarbekunstniku nimele. Juba 1909. aastal, see on veel enne õpingute lõpetamist Helsingis, esines ta Tartu Põllumeeste Seltsi «põllu- ja käsitöönaütusel» käsitöödega. Omaaegne arvustaja kirjutas sellest: «Kõige maitserikkamaid ja praeguse aja kohaseid töid... leidis Alma Johansonini töde kogus» («Käsitööleht» 1909, nr. 9, lk. 65). Näituse auhindamiskomisjon määras A. Koskelile esimese auhinna — hõbemedali ja 25 rubla autasu. Sama seltsi järgmise aasta näitusele esitas A. Koskel töid koguni neljalt-yielialalt: kolm nahatööd, kogu keraamilisi vases, portselanmaasid töid, ühe päevapildi raami ja mõned tikandid. Ka seekord leiavad ta töid arvustuse heakskiitu.

Hilisemal aastail seostub A. Koskel nime enamasti Naisseltsi kooliga, mida ta juhatas.

Juba 1910. aasta detsembri keskel, nähtavasti kooli esimese kursuse lõpetamise puhul, korraldatakse esimene näitus. «Maitserikkalt väljapandud, korralikult ja hoolega valmistatud

tööd leidsivad õige rohkelt arvul ilmunud rahva poolt elavat kiitust.» Nii kirjutatakse näituse kohta «Naisterahva Töö ja Elu» 1911. a. esimeses numbris.

Põhjalikumalt iseloomustab kooli töid 1915. a. õpilasnäituse puhul kunstnik Rudolf Lepik:

«Kõigil on algupärased mustrid ja hästi kokkuseatud värvid. Ilusad ja õrnalt mõjuvad on akna eesriided kuld-kollaste ornamentidega, kui päike neist läbi paistab... Siis veel mitmed teised akende ja uste eesriided kooli juhatajana neiu Johansonini poolt joonistatud algupäraste mustritega.

Üks unustatud nimi:

Alma Koskel-Johanson

mingut küllaltki hinnata. Veel lihtsasti seetõttu, et ta on detailikäsitlusel siiski veidi tugevam ülejäänud sajandi alguse käsitöökavandite autoreist Eestis.

Täielikult puudub aga materjal A. Koskelil keraamika ja nahatööde iseloomustamiseks.

Cha valdavamaks muutub A. Koskelil organiseeriv ja pedagoogiline tegevus. Luuletaja Anna Haava (kes tol perioodil võtab sõna ka käsitööharriduse kohta) kirjutab 1913. a. «Naisterahva Töö ja Elu» kümnendas numbris, et Juuli Suutsu loosung «Enam algupärasust!» ei käi ainult käsitöö kohta, vaid esialgu üldse kõige kohta meie elus. Et kogu meie tolleaegne elu ja ka kujutav kunst esinevad järeleaimusena. Ainult siin ja seal on leida algupärasust. Viimase näitena tõstab A. Haava esma- ja teise järgi Alma Johansonini pedagoogilist tegevust käsitöö alal.

Naisseltsi käsitöö- ja kudumiskooli juhatajana töötas A. Koskel 1918. aastani. Siis lagunes mainitud organisatsioon kaheks. Nooremad ja käremeelsamad organiseerisid Tartu Naissühing, millega ühines ka A. Koskel. Naissühing organiseeris 1919. aastal Käsitöökooli (hiljem Kutsekooli), mille juhatajaks oli kooli rajamisest alates A. Koskel. Esialgu õpetati koolis ainult telgedel kudumist ja teisi tekstiiltehnikaid, mida juhatas A. Koskel. Varsti lisanduvad ka raamatuköitmine — nahatöö (tegukses ainult 1920-ndail aastail) ja keraamika — juba teiste õppejõududega. Naissühingu Käsitöökool oli juba pikema õppeajaga (2—3 aastat) ja andis lõpetajatele ehk küll mitte professionaalse kunstniku tiitli, kuid siiski küllalt palju oskusi õpitud erialal tegutsemiseks. Koolil tuli läbi teha küllalt raskeid aegu, mil riiklikud toetussummad puudusid või olid minimaalsed (näiteks aastail 1921—1922), nii et kooli majandamisega oli suuri raskusi. Samuti puudusid koolil sobivad ruumid. Kõigi nende raskustega rinnutsi kokku minnes ei jätkunud A. Koskelil enam aega kunstiloominguks ja 1930-ndail aastail hakkas praktiliselt ta kavand tegevuse.

Lisaks pedagoogilisele tegevusele võttis A. Koskel osa Eesti Rahva Muuseumi tööst, kuuludes selle juures tegutsevasse kodutööstuse toimkonda. Lühemat aega (1917, a. keskelt kuni

1918. a. lõpuni) oli ta «Käsitöölehe» toimetajaks. Lisaks sellele pärinevad temalt mitmed käsitööalased artiklid. Eriti hinnatavad on ta kirjutised Oktoobrirevolutsioonile eelnevast perioodist, kus ta aitab määrata meie käsitöökunsti arengusuundi, põhjendab selle tähtsust ja võitleb ta rahvusliku vormi eest. Oma silmaringi avaruselt ja üldistusvõimelt hõlmavad veel tänapäevast lugejati A. Koskelil artiklid Alma Koskelil kirglikust stiilist annab ettekujutuse üks loik artiklist «Kodutööstus ja kunstikäsitöö» («Naisterahva Töö ja Elu» 1917, nr-d 16—17). Jutt on eesti tarbekunsti olukorrast 1917. aasta keskpaiga.

«Meil on esitatud kõik kunstikäsitöö harud, nagu kunstikandus, savi või keraamikakäsitöö, naha, metallitööd, kuid kõigist neist on ainult nimetus olemas. Töö ise on aga seda, mille jaoks meil veel Eesti keelset sõna ei ole. Need on jäänud sellest ajast, kus tung tõusis suurtööstuse kaudu kaduma läinud rahva kunsti uuesti elule kutsuda. Põlvest põlve edasi kestab töö oskus ja ilu mõisted olid tükikjalise seisaku järel täitsa meelest läinud, vaba loomise võime on ka kadunud. Säär hakati loodusest vormisid ja värvisid lainama, kõik pidi võimalikult loomulik olema. Sinna juurde tuli veel tahtmine masinaga rutulikkuses ja odavuses võistelda... See viis alla kunsti mõiste, nii alla, et see kuni häbematuseni ulatas. Ja sellest ajast ongi pärit need stiilid ja juhuslikud ilustused ja kirjad (ornamendid — K. K.), saält on pärit need imelised seinad ilustused gipsist rippuvates taldrikuks rippuva puu ja aiaviljaga, kõik need maalitud ja põletatud laudlinad, linikud ja muu riide kraam.

Säält on pärit need keraamika või savi töö moonutused, kus vaasisid glaseerimise või võõraste asemel värviga üle maaliti, nalle kõiksugu marjad ja lilled külge kleebiti... Niisugune on meie kunstikäsitöö. Niisugusest on meil kunstikäsitöö mõistma hakatud. Ja see arusaamine on suutnud juba õige sügavale oma juuri ajada. Ainevõlgused, täielik tehnika tundmatus vormi ja kuju ilustuse mõiste puudus, värvitunde puudus, neid leiad iga sammu päält...»

A. Koskel viimaste eluaastate kohta on andmeid andnud tema omaksed. 1940. aasta augustis, kui oli juba kehtestatud rahvavõim, organiseeriti Tartu Naissühingu Kutsekooli ümber Tartu Naissuhtekooliks, Alma Koskel juhatas endiselt kooli. Fašistliku okupatsiooni ajal, 1942. a. algul, A. Koskel areteeriti ja põlvasti l. maid samal aastal hukati. Tartu intelligentsi katsed A. Koskelit päästmiseks, milleks koguti allkirju ja esitati A. Koskelile antud aukirja ja muud tunnustusavaldusi, ei kandnud vilja. «Pole teada isegi A. Koskelil mahalaksmise täpne koht. Mõningail andmeid olevat see toimunud endisel saksa surnuialal, võimalik ka, et ta mõrvati Tartu tankitorjekaavi ääres. On ainult teada, et ta käitus mahalaksmise eel väga mehiselt.

Kaalu Kirme

KIRJANDUSSÕPRU OOTAB TEEDLA

Eeloleval pühapäeval kell 13 avatakse Tartu rajooni Teedla soovhoosis endise Tõpsi kandikoha asupaigas mälestuskivi luuletaja Jakob Tammele. Siit

Leedu kunstnikelt Suure Oktoobri 50. aastapäevaks

VILNIUS (TASS). Vilnuse Kunstimuuseumis avati leedu kujutava kunsti juubelinäitus. Enam kui 200 autorit on välja pannud 537 maali, skulptuuri ja graafikalehte, mis nad on loonud Nõukogude riigi 50. aastapäevaks.

Keskel kohal ekspositsioonis on V. I. Leninile pühendatud teosed.

Paljud kunstnikud on esitanud Leedu revolutsioonilise liikumise veteranide portreesid. Skulptorid on portreteerinud väljapaistvaid Leedu kultuuritegelasi. Väljapanekud kajastavad laialdaselt ka leedu rahva uut elu.

Raamatukogude ülevaatuse võitjad

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegium tegi kokkuvõtte Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevale pühendatud üleilulisest raamatukogude ülevaatusest.

Rahvaraamatukogude töö tulemuste poolest tunnustati vabariigi parimaks rajooniks Kingissepa rajoon.

Omas grupis tunnustati ülevaatuse võitjaks: Võru rajooniraamatukogu; Viljandi rajooni lasteraamatukogu; M. Gorki nimeline Tallinna Keskraamatukogu ja N. V. Gogoli nimeline Tartu Keskraamatukogu; Rakvere rajooni Haljala ja Võru rajooni Luutsniku küla-raamatukogu; Pärnu I keskkooli raamatukogu; Tallinna Pedagoogilise Kooli raamatukogu; Linnakutsekooli nr. 15 ja V. Klemerti nimelise Linnakutsekooli raamatukogu; Tartu Riikliku Ülikooli Teaduslik Raamatukogu; Põlevikivi Instituudi ja Balti Manufaktuuri tehnikaraamatukogu.

Uurimisreis Vepsamaale

Leningradi oblastist saabus tagasi 5-liikmeline Eesti NSV Riikliku Etnograafiamuuseumi ekspeditsioonigrupp.

Kuu aega kestnud töö käigus vandati 3000 meetrit filmi: jäädvustati aletegemist, kottidega rehepeksu, ahjus vihtlemist ja teisi nüüd juba unustusehõlma vajunud töid ja tegevusi. See on jätkuks mõõduvõrd aastal alustatud filmile. Ka suudeti magnetofonilindile laulma panna mitmed vepsa eided.

Peale selle koguti üle 60 eseme, nende hulgas seni muuseumi fondides ülimalt kasinalt esindatud vepsa rahvaste. Täienesid muuseumi foto- ja joonistekogu.

Ekspeditsiooni koosseisus tegid reisi kaasa TRÜ ajaloo-keeleteaduskonna etnograafia eriala üliõpilased H. Puss ja L. Võieme, kes kogusid materjali diplomitööks.

Tuleval suvel viiakse Etnograafiamuuseumi uurimistööd Vepsamaal lõpule.

L. Lepp

TEATRITES

Riiklikus Vene Draamatetaris avanes eesriie

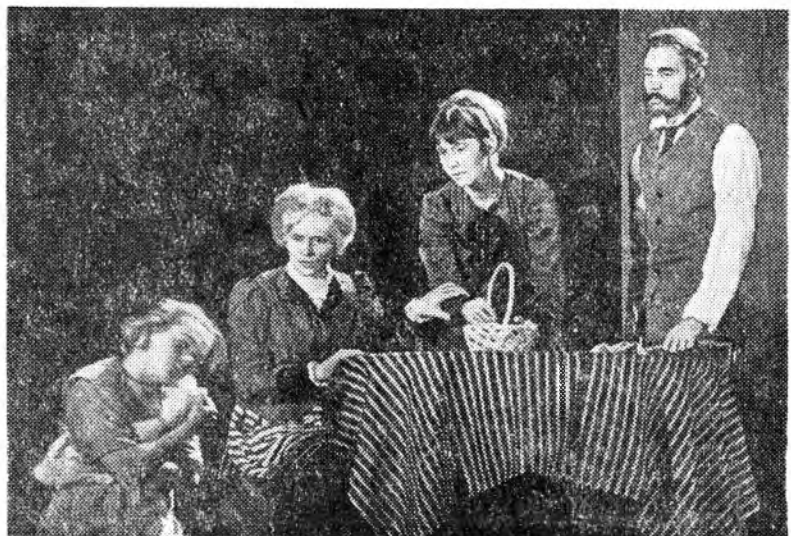
Möödunud laupäeval avas ka Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater uue hooaja — siin tuli samuti esietendus V. Rozovi näidendi «Vilistlased» («Traditsiooniline kokkuleht»). Lavastas teatri peanäitejuht S. Lerman, kunstiline kujundus N. Makusenko. Etenduses on kaastegevad N. Fjodorova, J. Vlasov, V. Sirin, J. Blinova, V. Jermolajev, L. Sevtsov jt.

Käesoleval nädalal jõuab vaatajate ette juba teine uulavastus — esietendus progressiivse Ameerika dramaturgi John Patricki näidend «Kummaline mrs. Savage». Selles pingelise süžeeaga teoses ründab autor ebainimlikkust, alustat ja omakasupüüdlikkust, mida tingib kasusaamise iha. Teose peategelase,

hoollitsevate sugulaste poolt vaimuhaiglasse paigutatud mrs. Savage osas on Irina Savuskan. Näidendi lavastajaks on režissöör Lev Svarts, lavakujundus on läti küllatiskunstnikult Kurt Fridrihsonilt.

Suure Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevaks kavatses teater lavale tuua S. Aljošini näidendi «Diplomaat». Selle teose sündmustiku aluseks on autor võtnud fakti välisajade rahvakomissari M. Litvinovi diplomaatilise tegevusest aastatel 1919–1920. Näidendi lavastab S. Lerman.

Pildil: stseen John Patricki näidendist «Kummaline mrs. Savage». Osades näitlejad I. Savuskan ja L. Briljantov.

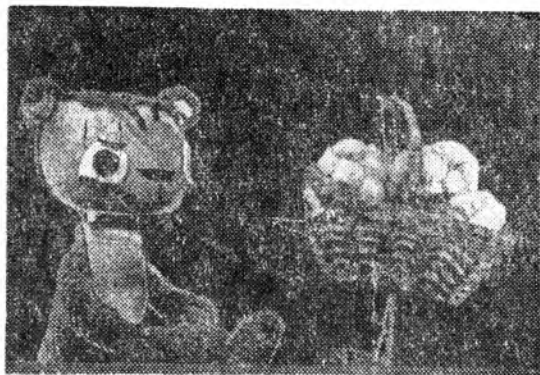
Taaskohtumine
W. Gibsoni loominguga

27. septembril esietendus Tallinna Konservatooriumi ja Eesti NSV Riikliku Noorsooteatri eksperimentaallaval näidend «Ime sünd», mille autor, ameerika kaasaegne dramaturg William Gibson on eesti teatripublikule tuntud psühholoogilise näidendi «Kaheksa kiiged» kaudu. Tõsielusündmusel põhineva «Ime sündi» eesmärk on tungida inimese sisemaailma, valgustada füüsiliselt defektse inimese hingeelu ja käsitleda sellega seotud pedagoogiliste probleemide kogu raskust. Näidend jutustab pimedast, kurdist, vanemate «ahviarmastuse» tõttu peaaegu loomastunud lapsest, kes üksikuna ja piinatuna elab kõledas häletus maailmas. «Ime sünd» on vapustav luugu võitlus vastastada intelligentne inimolend

kohutavast vanglast, milleks on ta enda keha ning animalaalsed instinktid. Näidendil lavastas Eesti NSV teeneline kunstitegelane Voldemar Panso, assistendid on Tiina Kukli ning Andres Ots. Lavakujunduse ja kostüümide autorid on Irene Eskola ning Tõnu Virve. Osatäitjatena esinevad konservatooriumi lavakunstikateedri IV kursuse üliõpilased Ago Roo, Helle-Reet Helenurm, Peeter Jakob, Mari Loo, Tiina Kukli, Tiina Randviir, Andres Ots, Enn Klooren, Mari Ursoo, Katrin Jakob.

Pildil: stseen lavastusest «Vasakult» Helen (Mari Loo), tädi Eve (Tiina Randviir), Kate (Helle-Reet Helenurm) ja Keller (Peeter Jakob).

Nukuteatris

1. oktoobril avab nukuteater jälle ukse. Esietenduvad uued näidendid — O. Liigandi «Vana Toomas» ja U. Leiese «Uskumatu luugu», mis suvevaheajal lavakutsesid said ning ringreisidel publikule ette jõudsid. Praegu on lavastamisel V. Markelova näidend «Minu isa on lõvi», mis viib meid seekord dünniloomade keskele. Sellest repertuaarist püsivad mängukavas O. Liigandi «Mõmmik», E. Kuusi «Nupumees Ati», U. Leiese «Maailmarändur Buratino», «Vihaväenlased» jt.

Pildil: stseen lavastusest «Mõmmik».

Uue hooaja avatükiks valis V. Kingissepa nim. TRA Draamateater V. Rozovi «Vilistlased» («Traditsiooniline kokkuleht»).

V. Rozovit on tema esimestest näidenditest alates peetud huvitavaks ja mõttekrikkaks dramaturgiks, juurdlejaks inimese ja ühiskonna ning nende vastastikkuste suhete üle. Kirjanikule pole nähtavasti omanud suured, ereda värvides antud heroilised episoodid, teda võluvad rohkem inimese sisemaailma sügavamad liikumised, mis väljenduvad meeleolude ja tundepehangute pool- ja veerandtoonides, ning määravad ühe või teise isiku käitumise.

Selline väga isikupärane, nn. rozovlik lähenemine käsitlataavale teemale on huvitav, ent teiselt poolt võib see teinekord ahendada teose ühiskondlikku kõlapinda, inimese seosed konkreetse keskkonnaga ja ajastuga võivad jääda üsnagi varjatuks. Seda tendentsi on tunda ka «Vilistlastes», ent tüki oskuslikul lavastamisel, mõnede aktiivsete ümberasetamisega on see oht vältitud.

Vahest kõige mõistatuslikumaks ja vasturääkivamaks kujuts osutub näidendis selles mõttes Sergei Ussov (keda A. Orav mängib juude üsnä sümbool-

selt). Kui lugeda mõningaid «Sovetskaja Kultura» suviseid numbraid, võib sealt leida terve diskussiooni Rozovi näidendi ning eriti Sergei Ussovi kohta. Mõnedes kriitikutes kutsutab see pealt-näha väga hea ja inimlik inimene välja lausa paanilise seisundi. Mõningates kontekstist väljakaristatud lausetes aga nähakse «abstraktset humanismi» ja vaata et «ohu kogu nõukogude moraallile». Teised soovivad võtavad Ussovi oma sajaprotsendilise kaitse alla, nähes temas omamoodi inimese ideaali. Tundub, et ei üheks ega teiseks äärmuseks pole mõtet. Headel kunstiteostel ja just õnnestunud kirjanduslikele kujudele on alati olnud välja kutsuda elavaid mõttevahetusi. Ilmunud diskussiooniartiklitest jääb aga puhtli mulje, et mõned kirjutajad pole näinud Rozovi näidendi läbi autori prilli, vaid, nagu E. Vilde oma «Pisuhännas» ütleb, arvustavad palehigis igati oma pisuhännad, otsides «Vilistlastes» võib-olla seda, mida Rozov pole kavatsenudki kirja panna. Näidendis on veel teinegi

Kreonide vahetus toimus juba kevadel. Tartu ringreisi aegu. Teeba sai uue valitseja, Antigone uue onu, Haimon uue isa. Kreon-Järveti asemel hakkas mängima Kreon-Mandri. Küsimärk on lisatud seepärast, et parem oleks, kui Teebas valitseks kaksikvõim. Kui Riikliku Noorsooteatri «Antigone» lavastuses püsiks kaks Kreoni. Kui kuningate vahetus osutuks vaid ajutiseks. Nii, et oleks edaspidi võimalik võrrelda neid isemoodi valitsejaid. Ühestsamast rollist sündinud kahte meest.

«Antigone» ringreisid viisid Lõuna-Eestisse, J. Järveti Põlva-etenduse Kreon oli üks erutavamaid, kunstiküpsamaid, vapustavamaid. H. Mandril oli seotult raske paar päeva hiljem Mustvees oma Kreoniga alustada: Järvet oli katkestanud heas kõrguses ja jätkuval tõusjoonel.

Niihasti Kreon-Järvet kui ka Kreon-Mandri on kuulekad autorile, on temasse kiindunud. Kui nad võiksid aga omalt poolt lisada neid sõnu, mida autor pole neile andnud, kuid mis on kaasas kummalgi alltekstis, siis tekiks nendevahelisi vaidlusi. Kummastki on saanud valitseja, ehkki neid huvitasid elus hoopiski muud asjad. Muusika, kirjandus, kunst. Kumbki Kreon on sellisena veenev.

Kreon-Järveti ja Kreon-Mandri erinevus on aga selles, kuidas kumbki ise suhtub oma kompromissidega minekusega. Esimesel on säilinud kusaal südamesopis torkiv etteheide ja vasturääkija temas eneses. Teisel on hääleõiguse enda kätte haaranud enesegoostustaja Selles tulenevad kaugused mõlema kuju vahel. Nimetagem neist mõningaid.

Kreon-Järvetil on kohe, tuba esimesel lavaleilmisel kaasas minoorne hell. Tema südameetunnetus on aastaid kulunud, kuid ikka veel hell ja tundlik, nagu haige koht organismis. Tundub, et Kreon-Järvet ei saa kunagi täiesti rõõmus olla. Ohtused mõtted oma juhatamisest, selle võime temalt võtnud. Ta ei alusta jutustamist Antigonega hoopiski, nii enesekindlat-rahulolevat, omi tüüri meheks, ja teisel mõistust usaldavalt, nagu teeb seda Kreon-Mandri. Oidipusse suhtuvad nad kumbki erinevalt. Kreon-Järvet imetleb veel ikkagi Oidipust, austab tema uhkust, Mandri-Kreon soovib põlgab Oidipust ja tema kuulsust. Tema ideaalid ja südameetunnetused. Ta tunneb end Oidipuse kõrval mustatõeliseks, kes tahab selles põrnuud maailmas veidi korda luua. Ta on hakanud sellisena üha kindlalt ise uskuma oma kasulikkusesse ning asendamatusesse. Sellepärast paiskabki ta täis silrast pahameelt Antigonele näkku: «Päeval pärast revolutsiooni mahasurumist on küllalt tegemist, loomata ühe suula. Tal pole aega selle üle peamurdumiseks, kas öelda «jah» või «ei». Etteaste nimega laevast, mida vintsub torm, ja nimetus meeskonnast, tõuseb Mandri tõlgitsuses tsentraalselt etteasteks. Haritud, delikaatne, silralt Antigone surma mitte sooviv Kreon-Mandri läheb siin vastuollu iseendaga — ta asub juumlema ja ebainimlikkuse õigustamise poolele, kui see toimub laeva, riigivõimu, idee nimel. Kreon-Järveti alltekstis kõlas siin kaasa aimatav meeleheide — nii tehakse, temagi ei saa teistki, püüdku Antigone teda ometi mõista!

Eelnevast tulenevad ka erisugused lõpp-lahendused. Meeldejäädvalt ulatub saali Kreon-Järveti ütlemine Antigonele: «Ma mõistan sind, kahekümneselt oleksin samuti toimunud.» Me usume saalis, et Kreon-Järvet on siiras. Kusagil, ehkki tühmalt ja võimetult, helgib Kreoni sõnades läbi valus kirikunagisest noorest Kreonist. Ta seisaks nagu vastamisi kahega: Antigonega ja iseendaga. Kummagagi vastamisi seisimine on talle raske. Ja kui kuulub Kreon-Järveti huultilt mõttik «tõde on ainult see, mis ütlema jääb...», siis mahuks selle taha Kreoni enese pikk ärakäidud tee alistumiseni, selle kui paratamatuse tunnistamiseni. Ja lavastuse finaalis seisame vastamisi sügaval õnnetu inimesega, kes jätkab sissekulunud rutiinis oma valitsejategevust.

Kreon-Mandri on tugevam, sest teda saadab usk, et ta toimib nii, nagu vaja on. Mõlemad eespool tsiteeritud repligid ei oma Kreon-Mandri tõlgitsuses nii suurt kaalu nagu Kreon-Järveti puhul. Seevastu tõuseb Mandri lahenduses suure plaani, mõjub lavastuse kulminatsioonina, ühe pingelisema stseenina Kreoni kõnelus Haimoniga. Laikooniliselt kõlavate replikide taga heitleb Kreon-Mandri kiindumus pojasse. Peaaegu võikalt, kontrastina lõikub Haimonile määratud lohtus sõnade sekka Kreoni tõde: «Antigone ei või enam elada.» Lause seostub äkki etteastega laevast ja selle nimetus meeskonnast. Antigone on muutunud siin juba Kreon-Mandri jaoks nimetuks. Ei, Kreon-Mandri tundes ega südameetunnetus pole atrofeerunud. Vastasel juhul poleks kogu toimuv nii kohutav. Kuid Kreon-Mandri läheb oma teed edasi, sest nii peab, nagu jämedalt allakriipsutatuks tõuseb Kreoni pöördumine lõppstseenis paazi poole: «Vaat, mida ma sulle ütlen. Teised ei tea seda. Kui tuleb midagi teha, ei või käs jristi panna. Nad ütlevad, et see on räpane töö, kuid kes

Kuningate vahetusest ja kasutegurist

sis selle ära teeb kui mitte meie? Kreon-Mandril jääb tema veendumus. See on hirmsam kui Kreon-Järveti ahastuses kuunõpe otsivad käed, sest see toidab uusi otsustamisi, uusi korraldusi, kus inimesel kaob inimese nimi.

Igal lavastusel on oma elulugu. Sellest saab ettekujutuse siis, kui jälgida kogu loomingulist protsessi üsna algusest päris lõpuni, näidendi tulekust teatrisse, kuni viimase etenduse viimase aplausini. On lavastusi, mis ei hakkagi elama, mis lihtsalt mängitakse maha. Teised lavastused saavad kiiresti täiskasvanuks ja hakkavad niisama kiiresti kuluma, raudgastuma. Kolmandad neljandad ei saagi valmis, sest lavastajal jääb puudu sädemest, mõtteist, näitlejail võimeist. Tihti peale on esietendus enneaegne ja täiskõps tuleb hiljem. «Antigone» on oma erisugune elulugu. Ta tuli lavale uustulnukana, kelle suhtes ei teatud esialgu seisukohta võtta. Esmakordne oli Anouilh' tulek eesti lavale, esmakordne tõeline jõuproov oli see lavastajale M. Mikiverile ja nimisosalisele, keda mängib I. Lepik. Küllal pakasepäeval toimunud «Antigone» esietendus läks üsnagi hõreda saali ees. Sellele järgnevaldi etendused polnud kuigi vaatatajaterohked. Kuid sealt edasi algas juba huvi kasv, üsnagi pidev ja kiiresti progresseeruv. Samasugust tendentsi on ilmutanud väljasõidu etendused Tartusse ja Pärnusse. Teatrikülastajate hulgas leidub neid, kes on käinud «Antigone» korduvalt vaatamas. Maarajoonides antud ühekordsetel etendustel on olnud saale, kus pole jätkunud kõigile istekohti. Ilmselt väidab see, et töö on toonud tunnustuse tegijale. Nähtud-mängitud etendused on olnud ise huvi kasvatajaks.

Eespool oli juttu ühe peasa kahest osatäitjast. Kuid lavastuse üldine tase pärast ligi poollast etendust? Tundub, et ta liigub sellel kõrgusel, kus lennuk enam ei tõuse. See on ühtlasi kõrgus, kuhu meie lavastused tihti peale välja ei jõua. See, mis oli esimestel etendustel korda läinud, on süvenenud. Amme ja Antigone vahelised stseenid on muutunud seismiselt mahukamaks, täpsemaks, kaotamata midagi oma esialgsest rütmist. Antigone ise on sirgunud rohkem kahekümneaastaseks ja töö teadasaamine vendade Eteoklese ja Polyneikesse kohta vapustab teda praegu rohkem kui varem. Hea lavastuse tunnuseks on seegi, et siin esinevatele puudujäämistele (ja neid leidub alati!) pole kasvuvõimalusi antud.

Kõige öeldu kõrval kõidab «Antigone» lavastuse puhul veel midagi muud. See ilmneb siis, kui jälgida lavastust kümnete ja rohkem täiesti erisuguste saalide ees. Sest nii palju, kui on isesuguseid saale, nii palju on ka erinevaid etendusi. Erinevad kogu oma taseme stabiilsuse juures on nad selles mõttes, et näitlejail tuleb iga kord erisuguse intensiivsusega seista kirjaniku, lavastuse idee ja ülesande eest. Seal, kus teatripublik on harjunud mõtte loidude lavastustega (mida meie teatrid sageli just ringreisidele kaasa viivad!), kus teatrit oodatakse üksnes Hella ja ilusalt hingekõdi, on muudigi Anouilh' taolisel autoril raske. Ja raske on ka näitlejail. Neil etendustel hakkad tahes-tahmata appi igatsema kunstisühholoogide, et analüüsida saali ja lava vahel hargnevat protsessi. Saal ei toeta ega toida näitlejat. Ta on äraootaval seisukohal. Vaikne küll, kuid jahe ja tuim. Paljudele jääb arusaamatuks, miks küll teater tahab talle rääkida Antigonest ja Kreonist, kes elasid kunagi väga ammu. Mingi kirjutamata seaduse toimet hakkavad nagisema toolid. Teatrikülastaja oleks nagu raskesti mõistetava teksti lugemisel kaotanud järje. Alateadlikult või teadlikult (?) tunnetavad näitleja seda. Kuid ta ei tee järeleandmisi, ei hakka kiirustama ega otsi pidepunkte välises tegevuses. Ja kui siis püüab hiljem tekib saalis siiski süvenev hiirvaikus, kui vaatajate silmi tuleb pinge, kui laval sündiv looming viib saali ometi enesega kaasa, siis tabad end äkki mõttelt, mis ei puutu hoopiski konkreetse lavastusse — on olemas lavastuste,

etenduste, kassa- ja muud plaanid, kuid nende keel on piiratud. Eriti siis, kui neid kõnelema ei ahvatleta. Suvistest «Antigone» ringreisidest jäävad järele arvud, mis tunnistavad kassaplaani täitmist ja ületamist. Nad jätvad vastamata sellele, miks Kilingi-Nõmmel, Talis ja Karksi-Nuias ei väsinud püstiseisjate jalad. Ega ütle ka seda, miks küllaltki suure elanikkonna arvuga Tõrva linnas oli «Antigone» etendusel hoopiski vähem teatrikülastajaid (180) kui üpris tagasihoidlikult asustatud Talis, kus külastajate arv lähenes kolmesajale. Ja kahju on sellestki, et aruandesse minevad arvud vaikivad maha Suure-Jaani «Antigone»-etenduse hea vaikuse. Küllap mõistab see omakorda näitlejaidki. Sest siin toimus Viljandiringreisi üks paremaid etendusi. Need pole juhuslikud faktid. Nad seostuvad enamasti asupaiga üldise kultuurilise tasemega, milles on olnud oke kasuaagsetel teatritraditsioonidel või praegustel teatritraditsioonidel. Kui Riikliku Noorsooteatri noored näitlejad enne etenduse algust jooksujalu Suure-Jaani surnuaiale ruttasid, et J. Kõleri ja Kappide haudadel ära käia, siis puudutasid nad, lähemalt ise selle üle mõtlema, neid niite-sidemeid, mis on toitud üle saja aasta Suure-Jaani kultuurile. «Antigone» mõte leidis siit eest hea akustika, sest silmsel vanal kultuurimajal on head alustalad, mis hoiavad värsket tema kunstihõhna. Või teistsugune näide. Kui käesoleval aastal toimunud koolinoorte teatrikavadel tuli parimate näitingide hulka Karksi-Nuia keskkooli näitering, siis äratas see imestust ja lugupidamist. Kuidas siis Karksi-Nuia, kui Tallinna näiteringid olid hoopiski vähem silmapaistvad, Tartust aga ei olnud kõige vanemas grupis üldse osavõtnud! Aastaid tagasi köitis konservatooriumi draamaklassi sisseastumiskasumitel oma esinemisega tähelepanu nooruke, tagasihoidlik, isegi arglikuvõitu neiu. Kust te pärit olete? Küüsti. Ja vastus oli — Karksi-Nuust. Sellest neist on saanud tänane Antigone. Ivi Lepik. Needki niidid ei jookse juhuslikult kokku, vaid nad viivad tagasi selliste kohalike teatrisõpradeni, nagu seda on Karksi-Nuia õpetaja H. Hella. Tema lavastas kevadel premeeritud etenduse ja tema kaudu on levinud teatrihuvi paljudesse noortesse. Omal ajal kuulus tema õpilaste hulka ka I. Lepik.

Ja küllap on karksi-nuialaste teatrihuvis oma osa sellelgi, et siin, Polli mõisa küümis mängiti esimene näitemäng juba möödunud sajandi 80-ndail aastail.

Mis räägime tihti peale teatrite eripärast, neile igatsehe krakterest. Hoopiski rohkem, kui me seda vaatame, tuleks tähelepanu osimada meie rajoonikeskusi, nende kultuurilist taset iseloomustavatele joontele. Niisamuti tuleb arvestada, et maarajoonide teatrisaalides on toimunud aastate kestel struktuurimuutused, millele on iseloomulik maasaalide lähenemine oma saalide koosseisul linnasaalidele. Ringreisietenduste kunstikasvatulisk kasutegur saab olla arvestatav ja tagajärjekas siis, kui ringreise ei planeerita saalide istekohtade arvu ja kassatulu järgi (nagu seda siiski juhtub!), vaid kui «näitamise kunsti» kõrval hakatakse oluliselt arvestama ka vaatamise kunsti järjekindlat ja teadlikku arendamist seal, kus selle tase on madal. Ja arvestama nõudlikku maarajoonide teatrikülastajat seal, kus ta on välja kujunenud.

Karin Kask

Mõtteid tekitav lavastus

(V. Rozovi „Vilistlastest“ Draamateatris)

üsna polemiseeritav kuju — Maksim. Mulle tundub, et peamiselt nendele kahele kujule lähenemises peitub ühe või teise lavastuse võti.

«Vilistlased» on lugu kolmest keskkooli lõpetanute põlvkonnast, oieti on küll fookuses peamiselt üks aastakäik — poisid-tüdrukud, kes 1941. aastal ellu astusid ja kohe suurte sündmuste keerises sattusid. Suur Isamaasõda, sõjajärgsed aastate taastamispaatos ja kasvuraskused, mitmed kultusega seoses olevad asjaolud ja meie ühiskondliku elu edasine areng on jätanud muudugi kõigisse oma jälje, kuid see pole näidendis peamine. Nüüd — kakkümmend viis aastat hiljem, on nad oma vanas armsas koolimajas uuesti koos. Neid pole palju järele jäänud ja needki vähesed on tublisti muutunud. Missugusteks muutunud? Kelleks saanud? See huvitabki autorit eelkõige. Tundub, et põhjuse —

miks? — jätab Rozov suure osas vaataja enda lahendada.

Ka teater (küllalislavastaja Mai Mering) on püüdnud lugeda näidendit Rozovi moodi ega ole taotlenud anda oma lavastusega suurt ajastu üldistust. Teater ei paku meile näidendi tegelasi välja kui möödunud 25-aastase ajavahemiku kõige tüüpilisemaid elluviijaid. Ei, meie ees on üsna juhuslikult valitud tüübiltik, talvised inimesed, kes ei kogune poliitökonomiia õppusele, vaid tahavad veeta paar juhuslikku vaba tundi noorusmälestustes. Ja neid mälestusi on mitmesuguseid — on rõõmsaid ja kurbi, on isiklikke, intiimsemat laadi, kuid ka ühiskondlikest probleemidest ei pääse mööda. Ja nii selgubki, et «hea inimene» Sergei Ussov ei sobinud kokku oma kriitikut naise Agniaga ja tema kohale astus klassivend Sasa Meškov. Selgub, et Maksim Petrov tegi läbi Suure Isamaasõja küll kangelasena, kuid mööda uut, sõjajärgset teed enam edasi astuda ei suutnud ja hakkas alla käima. Kas tema-

taolisi sõja-«invalide» on vähe? Selgub, et kuulus teadlane Ilja Tarakanov on seemsiselt tühine ja alatusteks võimeline inimene jne.

Selgub väga palju ja paljude kohta. Head ja halba, õilsat ja alatutki, isiklikke kannatusi ja muret tuleviku pärast. Kõike. Selle tulemusena on meie ees laval e l a v elu, needsamad meid ümbritsevad inimesed, kes kõnelevad ilma ülepaistatud fraasideta ja keelega käiskäes tuleb meil elada, tunda rõõmu, kordaminekuist, meelekiidest nurjumistest ja ületada raskusi. Teater ja lavastaja on otekuil teadlikult väljend ühe või teise probleemi (eriti Sergei ja Maksimi) liigest esiplaanile nihutamist, liigest kohtumõistmist. Isiklikult pean sellist üldist tõlgenduse liini lavastaja ja kogu kollektiivi õnnestumiseks.

Üldjoontes mõjus Mai Meringu lavastus puhtana. Selles oli palju õhku ja häid misantseene. Kuid... (see mulje tekkis alles üsna viimasel minutil, nähes üht teist sama näidendi interpretatsiooni) kas lavastaja ei olnud vahet pisut liialt silunud näidendi «te-ravikke»? Mulle tundusid näiteks teksti jälgimisel üks või teine dialoog

Vastukaja JA POLEEMIKA

Toimuvas kalatööstust käsitlevas mõttevahetuses on tähelepanu pöörande püügile, ümbertöötamisele ja kaubandusele. Seejuures on kahe silma vahele jäänud vägagi oluline küsimus kalatööstuse põhinev ju eluslooduse koostisosas — real kalalikele, millest igatüüpi arvukust ja eluviise reguleerivad kindlad seaduspärasused. Nende tundmine on eriti oluline plaanimajanduse puhul, sest vastasel korral ei ole võimalik asjatundlikult planeerida selle loodusvara kasutamist.

Seega on kalatööstus, ümbertöötamine ja kaubanduse plaanide koostamiseks eelkõige tarvis hinnata kalavarude suurus ja määrata kindlaks nende ratsionaalseim kasutusviis, otsestalt varude hindamise täpsusest aga oleneb varude kasutamiseks tehtud plaanide kvaliteet ja häirimatut töö vastavas majandusharus.

Kalavarude hindamises Eesti NSV merevetes tegeleb Eesti Mereühtluse Laboratoorium, andes tööstustele kalavarude seis muutumise põhjal püügiprognose 1—2 aasta peale ette. Laboratooriumis on varude hindamiseks eksituks juhtunud harva ja kui plaanid on tehtud meie prognooside arvestades, siis on nad tavaliselt täidetud. On ebarealne nõuda, et ainult kalavarude uurimise põhjal saaks alati täpselt ette näha saakide suurust, sest peale varude suuruse mõjutavast saake väga palju ka looduslikud tingimused püügi ajal (temperatuur, tuuled jne.) ning püügi intensiivsuse muutumine. Viimase ajal on meie prognooside võtnud arvesse nii plaaniorganid püügiplaanide koostamisel kui ka Kalurikolhooside Liit püügi organiseerimisel.

Mõningat põhjustel ei ole aga seni saadud täita mitmeid meie laboratooriumi soovitusi püügi ratsionaalsema korralduse alal. Käesoleva mõttevahetuse käigus on korduvalt mainitud töö halva korralduse või eri organisatsioonide plaanide koordineerimatuset töttu saamata jäänud või rikenud kalakoguste suurusi, mis tsenterites lasevad ennast kirjutada kahe või kolme nulliga, ja leitud, et need on suured arvud. Oige. Need faktid on laialdaselt teada ja erutavad inimesi, sest konkreetsed raikuläinud kalakogused on jäänud inimeste kujutlusse ja meenuvad kergesti. Vähestele on aga ette kujutatud nendest kalakogustest (eeskätt räimekogustest), mis meil saamata jäävad praeguse ebaratsionaalse traalpüügi korralduse tõttu, kuna neid tsentereid ei tarvitse keegi kunagi näha, vähemalt korraga pole see võimalik. Ei näe ju keegi, kui palju alamõõdulist kala läheb traali silmadesse läbi, saab vigastada ja hukkub. Vähesed näevad, kui palju väljapüütud maimusid visatakse karistuse kartusel hukkunult üle parda või kui palju alamõõdulist kalast koosnevaid kalalaste rändab loomafarmidesse.

Vabariikliku fotonäituse preemiad

Vabariiklikul fotonäitusel, mis oli pühendatud Suure Oktoobri 30. aastapäevale, oli eksponeeritud kaks ja pooltsada tööd. Nüüd valis fotonäituse žürii nende hulgas välja paremad. Esimese preemia vääriliseks tunnistati Leino Märsi isheelttehnikas „Laupäevõhtu Värtsjärvel“ ja Gustav Germani „Vibuvinnalade“. Kolmanda esimese preemia arvel otsustas žürii välja anda kaks kolmandat kohta. II preemia said järgmised autorid: T. Dobrovolskaja „Emaga“, A. Mutt ja V. Vahi — „Vanallinnas“, A. Kimber — „Kulasaunas“, B. Mäemäsa värvifotod „Klaas“, G. Valdis — „Kast“. III preemiaid anti välja kaheksa: L. Märs — „Figuur“, A. Alla — „Mina ei karda“, V. Soon — „Fassaadid“, O. Koska — „Kõuevedu“, A. „Pollumees“, A. Kimber — „Tänav“, V. Salme — „7 palli“, G. German — „Lõbu lalalt“.

Vabariikliku fotonäituse tööd eksponeeritakse nüüd Tartus.

Ja stseen veidi nudituna ja kõrbituna (eriti Sergei osas). Kas ei tundunud ka tantsustseenid koolimajas (eriti läbi tulli antud efekt) liialdatult elegantseid? Ja lõppude lõpuks oleks väga tahtnud näha tõelist vana armsat klassiruumi „noajalgedega koolipinkides“.

Mõningaid pretensioone tahaks esitada lavastuse lõpule. Kas ei tuleks eesriide langetamisele mõelda õieti juba siis, kui kogu koolipere ühiselt Puna-sele väljakule siirdub? Autori lõpp kroomuse õitsepunktemise, samuti ka teatri poolt sisseloodud uue õppepäeva algus jäävad nagu õhku rippuma.

Onneks on need siiski pisiasjad. Peaasi — etendus on huvitav ja paneb kaasa elama, ehkki — nagu juba räägitud — on tunda mõningat „sterilisust“. Ka lavakujundus (H. Uetova) mõjub puhtalt ja praktiliselt. Võib-olla isegi liiga puhtalt. Mõnevõrra selgusetuks jääb tagafonil kõrguse pürgiv raketi-kuiutus. On see sümbol? Kui jaa, siis mida ta sümboliseerima peab? Mõnedes piltides (näit. Jakunika hoiukassa) mõjub ta aga lausa segavana.

Kulalislavastaja on ka kogu näitlejate kollektiiviga ära teinud märkimisväärsed töö, millest raagib rida tublisid

Mitmete rannapüügi puuduste (terav sesoonsus, kudemisajal püütud kala madal kvaliteet, raskused kaugemal meres paiknevate varude kasutamisel) tõttu on mõeldavaamatult tarvilik traalpüügi arendamine. Seda tuleks teha eeskätt avamere püügikohtade intensiivse kasutamise arvel, sest seal paikneb peamiselt suurem ja vanem kala. Rannikupiirkondades, kus on maimude ja noorkala kasvualad, peaks traalpüüki järjest piirama. Meil aga on asi arenenud vastupidi. Traallaevastik suureneb kogu aeg, püügi- ja kalaluurevahendid täienevad, aga püügialad (seni peamiselt lahtedes) märkimisväärselt ei laiene. Seega suurenevad meil traalpüügi saagid eeskätt noorkala intensiivsema väljapüügi arvel. Püüdes võimalikult väheste kulutustega saada võimalikult palju tsentereid, on püügiorganisatsioonid juba hulk aastaid vastupidiselt Mereühtluse Laboratooriumi

Kalanduses on tarvis tõsta teaduslike uurimistööde osatähtsust

soovitustele suunanud püügile üha suurema arvu väiketraallaevu, mis juba oma vähesemerekindluse tõttu ei saa püüda mujal kui rannapiirkondades. On juhusel, kus alamõõduliste räime-de protsent selliste laevade püügis ületas 90. Ligikaudsete arvustuste järgi jääb praeguse traalpüügi korralduse juures ainuüksi Riia lahes aasta jook-sul saamata vähemalt 100—150 tuhat tsentnerit räime (Eesti NSV ja Läti NSV kohta kokku). See tähendab, et looduslikud varud lubaksid mõistliku püügikorralduse puhul Riia lahest saada räime praegusest umbes neli-saada palju rohkem, kui on kogu Pärnu Kalakombinaadi piirkonna aastane räämesaak. See arv moodustab ligi-kaudu veerandi Riia lahest püütavast aastastest räimekogusest. Seejuures ei ole praeguse püügikorralduse puhul Riia lahes traallaevadelt üleantav ala-mõõtu veidi ületav 10—13 sm pikkune kala tööstusele kuigi otsitud tooraineks.

Loomulikult nõuab püügikorralduse otstarbekamaks muutmise ka materi-alsed kulutusi (praegu lahtedes ka-sutatavad püügilaevad ei ole suurelt osalt avamerel kasutatavad, saarte läänerannikule tuleks ehitada varju-sadam kalalaevastikule). Kuigi see on loomulik ja püügi otstarbekohasemast korraldamisest saadav tulu kataks ku-lutused varsti, näib selle elluviimine tegevast suuri raskusi. Tõmmates pa-rallele üldilulise kalamaanduse arengusuundadega, võiks märkida, et üldilulise arendatakse kalapüüki eeskätt ookeanipüügi (vähem sisevete kalakasvatuse) arvel. Piirnevates me-re-das (ka Läänemeres), kus on karta ülepuüki, ei ole saagi suurenenist ette nähtud. Ja seda olenemata asjaolust, et ulgumerel püütud kala omahind on vajaliku püügitehnika (suured kaas-aegead laevad, püüvisid) ja suurte kauguste tõttu kõrgem kui näiteks Läänemeres. Ülemaailmselt arenenui-ma kalandusega riik Jaapan (tema järel Inglismaa, esimesi töid tehakse ka Nõukogude Liidus) on hakanud tõ-siselt mõtlema mitte ainult magevee-kalade kasvatamisele ja merekalade püügi otstarbekale korraldamisele, vaid ka merekalade varude taastoot-misele. Kuigi Jaapan on igast küljest ümbritsetud kalarikaste meredega, lei-takse siiski olevat küllalt kasulik suur-tes kogustes lestlaste marja inkubeer-ida ning lasta merre noorkalu. Üldi-selt levib maailma kalanduses jahi-majanduse printsibi asemel ikka roh-kem loomakasvatuse printsip — en-dise looduslike varude lihtsa ekspua-terimise asemel on ka ookeanides

osataitmisel. Tahaksin eriti esile tõsta Olev Tinni (Maksim), Asta Lotti (Liidia), Inna Taarnat (Agnia) ja Aksel Oravat (Sergei). Ehkki nähtu oli vaid üks võimalikest Sergei lahendamise variantidest, tundus ta sellises konsept-sioonis näitleja poolt lõpuleviiduna ja läbimõelduna. Usutavad ja elulised ka-rakterid on ka Malla Räästase Olga Nossova, Gunnar Kilgase Zenja Puh-hov, Endel Simmermanni Pavel, Ester Pajusoo Inna jt. Päris nõus ei tahaks aga olla Tõnu Aavaga (Sasa Maškovi). Peale mõnede väliste koomiliste joonte jääb ta praegu veel võrdlemisi eba-määraseks. Ka tuleks näitlejale grimi abil pisut aastaid juurde anda. Us-na meeldib mulle jäi noorest järelekas-vust — H. Koldoast (Timofei) ja R. Gutmanist (Igor).

Üldkokkuvõttes sündis mõtteid teki-tav lavastus. See aga ei tähenda veel kaugeltki nagu poleks V. Rozovi „Vi-listlasi“ teistsiti interpreteerida võimalik. On, ja kahtlemata huvitavamaltki. Kir-janduslik materjal igatahes on selleks rikas. Jääme huviga ootama sama näi-dendi lavastusi ja vastukajaid teistes teatrites.

Paul Kilgas

hakatud üha suuremat tähelepanu pöörama varude ratsionaalsele kasu-tamisele ning varude taastamisele. Sellelt seisukohalt vaadates tunduvad endastmõistetavana mõningad inves-teeringud mitte ainult räime, vaid ka teiste Läänemere kalade püügi otstar-bekamaks korraldamiseks. Seda enam, et ainult siit saame ainsa tõelisel-t värske kala, mida on võimalik külmu-tamata ja seismata elanikkonnale müüa.

Oleme harjunud kuulma, et meie põllumajandus on viimastel aastatel üsna palju edasi läinud. Loomulikult on selles suur osa riiklikel põlluma-janduse stimuleerimise abinõudel. Aga siiski on enam-vähem ühesugustes tin-gimustes mitmesuguse jõukusega kol-hoos. Tavaliselt läheb ülesmäge sel-line kolhoos, kus nii esimese kui ka ta abiliselt on head spetsialistid. Ja EPA saadab neid põllumajandusse palju. Aga kui palju töötab meie kalamaian-duses sellised kõrgema haridusega spetsialiste, kellel on erialane etteval-mistus kalandusbioloogia? Eesti NSV-s ei tea olevat ühtegi. Nähtavasti pee-takse tarbetuks isegi selliste küsimus-tega tegelemist. Kalatööstuse Tootmis-valituse juhataja V. Tenosaar on nii vähe kui tegudega näidanud, et ta Mereühtluse Laboratooriumi tege-vusest huvitatud ei ole. Mereühtluse Laboratoorium töötab ääretult kit-sastes tingimustes. Neist niigi kitsas-est ja laboratooriumile mittekohasest ruumidest on osa sealhulgas ainus keemialaboratoorium, võõra asutuse k-ees, kelle töötajad pealegi käivad ni-devalt kahest tööruumist läbi. Vasta-mata aastast aastasse korduvatele luba-mistele pole V. Tenosaar, kellest antud küsimus on, silani pidanud vaiali-kuks meie ruume vahastada. Kaluri-kolhooside Liit huvitub küll laborato-riumi töö tulemustest (näiuginprognosi-dest), laboratooriumi tööle kaasaaita-mist aga selleltki organisatsioonilt enamasti loota ei maksa. Näiteks iõiti mõeldud aastal lõnni kokkuleppele, et Kalurikolhooside Liidule alluv lae-vatahas ehitab varakevadell Mereüht-luse Laboratooriumile mootornaadi, mis on vajalik kalavarude olukorra uurimiseks Riia lahes. On tuba sügis-aga seni pole selge, kas paat sellel navigatsioonihooajal üldse valmib.

Praegu on olukord selline, et amet-likult ei allugi vabariiklikule instantsi-tele ühtegi organisatsiooni, kus töö-tatakse merekalamaandusega tegelevad kalandusbioloogid. Mereühtluse Laboratoorium mis kuul 1962. aastani kuulus Eesti NSV Teaduste Akade-mia Zooloogia ja Botaanika Instituudi koosseisu, anti melle mõistmatult kaalijultest NSV Liidu Kalanduskomi-teele (praegu NSV Liidu Kalamaian-duse Ministeerium), otseseks ülemuseks on aga Riias asuv Balti Kalamaian-duse Teadusliku uurimise Instituut. Seetõttu ei ole laboratoorium näiteks kohustatud oma tööst aruandeid pra-prognose esitama vabariigis teiste-le asutustele peale Pärnu asutseva Lää-nemere Kalalaevastiku Baasi (liideti hiljuti Pärnu Kalakombinaadiga). Kel-le jaoks on see lennukavahekorras. Vaa-tamata sellele oleme saanud oma prognoosid ja ettepanekuid alati ka Kalurikolhooside Liidule ja asiaasthuvi-tatud organisatsioonidele eriti kala-kaitseorganisatsioonidele. Samuti oleme organi-seerinud tähtsamates kalapüügikesk-tes laboratooriumi tööd ja prognoo-side ettekandmist kaluritele. Labora-tooriumi praegune olukord paneb aga täsiselt mõtlema. Samal ajal, kui tu-leks laiendada uurimisi kalavarude ja merevetikate ratsionaalseks kasutamiseks, leida eri mereosade kalavarude ratsionaalseks kasutamiseks tarvilik nügivahendite hulk ja püügiintensi-vsus (100—150 tuhat ts kaotatud räime aastas ainuüksi Riia lahes, nea-le selle veel kaot teistes merenirkon-dades ja teiste kalalikeade arvel, peaks ka maiaandusemhi huvitama), halveneb laboratooriumi materiaalne baas ja varustamine. Neliakümneandest aas-tastest säilinud madalate palkade tõttu lahkuvad need vähesedki erialasa inimesed, keda siiani on toidetud loodus-tega parematest töö- korteri- ja pal-gatizingimustest. Kuigi laboratoorium on võetud üldilulisse süsteemi, ei ole ta võimaline kaasa lööma üldilulisele esmaärguliste probleemide lahenda-misel (ookeanide ekspluateerimine ja nite kalapüügipiirkondade kasutusele-võtt) ja jääb seetõttu paratamatult tagaplaanile. Vabariigist, kelle kala-maiaandust konkreetselt huvitavate kit-samate küsimustega laboratoorium te-vel on ta aga kunstlikult eraldatud. Allumine vabariigist väljaspool asets-evale asutusele isoleerib MTT-i teiste-st vabariigi asutustest ja takistab teadus-liku töö koordineerimist vabariigi ula-tuses.

Käesolevas mõttevahetuses on esita-tud küllaldaselt argumente selleks, et veenduda kalamaanduses mitmesu-guste muudatuste teemise vajalikkus-es. Eriti tarvilik oleks aga maiaandus-liku arvestuse ja kalandusbioloogia spetsialistide osatähtsuse tõstmine. Ainult see kindlustab tähtsa loodus-rikkuse — kalavarude otstarbekohase kasutamise. On üldtunnustatud, et in-vesteeringud teaduslikku uurimis-töösse kannavad kõige kõrgemaid prot-sente. Jääb arusaamatuks, miks me seda kalamaanduses siis seni nii vähe kasutame.

Ivar Veldre,
Eesti Mereühtluse Labo-ratooriumi juhataja, biolo-ogialikandidaat

Evald Ojaveer,
vanem teaduslik töotaja, bioloogialikandidaat

WERNER EGKIST ja sukasilmade ülesvõtmisest

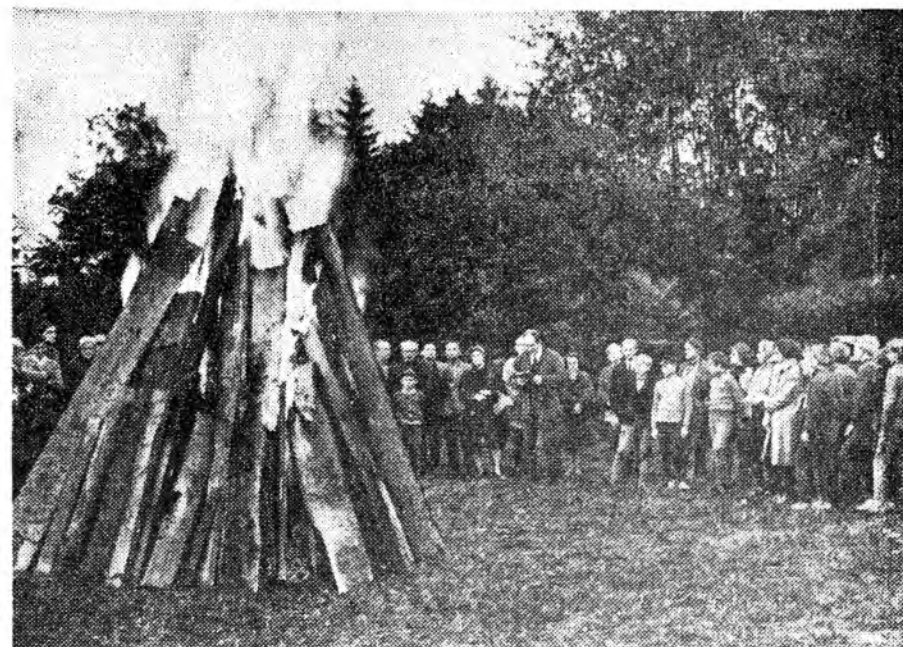
(Vt. «Sirp ja Vasar» nr. 37, Werner Egk, «Sukasilmade»)

Piirdudes artikli läbilugemisega, mit-te teades selle autorit, jääb mulje, et tegemist on lihtsalt sensatsiooniga ot-siva ja tunneta äraostmisele pretendeeriva ajakirjanikuga. Kuna aga autor on mit-te «ärähirmutatud pürjel», vaid tuntud nimega helilooja (tegemist on ju asia-tundjaga!), sunnib juba see fakt analüüsivalt lähenema siin esitatud seisu-kohtadele. See osutub aga raskeks kas või sellepärast, et vastaspool on loo-bunud loogilistest argumentatsioonid-dest. Lool on autor, kuid ometi on see anonüümne. Esiteks: kellele kuuluvad need manifestid, mida tsiteeritakse arti-kli alguses («põletage viiulid...» jne.) ning mida pareeritakse just samata-semelistega.

Tunneme nii muusika kui kirjanduse ajaloost paljusid manifeste (futuristi-delt, sürrealistidelt jm.), liigutavaid oma lapselike kõike eitada tahtmises, protesteerivaid konventsionaalsete dog-made vastu, deklaratsioonidega kõike olematuks teha. Näiteks analoogia: 1918. a. «Vaché's» kirjutab Aragon: «Ei mingeid kunstnikke enam, ei literaate, ei muusikuid... mitte midagi enam. Rien Rien, Rien...»

Protesteerides kunsti kivilenud dog-made ja esteetika vastu, eitati seda kunsti ja esteetika enese eitamise läbi, kuna üldise tarbimiskokkuleppe alusel olid need sõnad kaotanud kogu oma elva sisu ja tähenduse. Tehes siit loo-gilisi konsekvence ja kõrvutades neid loomingu esinevatega, selgub rohkem kui muudu selliste avalduste sõltuvus n-õ. situatsioonist antud momendil. nende ilme väiklaselt literatuurne ise-loom. Oli ju eesmärgiks omaette tea-tava fõkiseundi tekitamine enesega rahulolevate ja reageerimisvõime kao-tanud esteetide hulgas. — oli vaja vi-sata kivi seisvasse vette. Kuid iseloo-matuda ühte suunda või kunstniku selliste avalduste põhjal tähendab las-ta ennast napipidi vedada, kanda me-haaniliselt üle kunsti tegelikkusesse selle ekstremistlikud väljendusvormid publitsistikas — asjaolu, mis ei tee au-professionaalsele kriitikale. Edasi, on tüüpiline, et suund kui selline ühest küljest formeeritakse tänu muusika-kriitikule, kes kõige erinevamaid kunstnikke paigutavad ühte lahtrisse asia «lihtsuse» huvides, ja mitte vähem tänu kaasajajooksiule (neid on alati leidunud), kes meelsasti neid manifeste kasutavad «pisitülide» organiseerimi-seks kunstis. Ja ikkagi — kellega on tegemist? Ma ei ole kohanud ühegi ni-meka avangardisti mõtteavaldust sel-liseid väljendusi — pigem vastupidi! Egki arvates meenutab kaasaja muusi-ka tehnilist võiduvõitlust, troonipärija-te vahelist võitlust. Võitlust — jah! Ning mitte ainult kaasajasa, vaid terves muu-sikaajaloos. Polüfoonia võidukäik toi-mus gregoriaanuse koraali eitamise ar-vel, homofoonial polüfoonia eitamise arvel jne. Tasub meelde tuletada Jean XXII dekreeti, millega keelati polüfoo-nia sissetoomine gregoriaanuse koraali, kuulsaid duelle Rousseau' ja Rameau', Glucki ja Piccini, Schönbergi ja Pfüt-zeri vahel. See mutatsioon- ja evolutsiooniperioodide vaheldumine iseloo-mustab kultuuri ajalugu tervenisti.

Tehniline progress. On huvitav, et Egk (samuti Ansermet), eitades selle ülekanndmist kunsti, tunnustavad seda vastupidisel kujul — tehnilise regres-sina (jooksma hakanud sukasilm, muu-sika järkjärguline ärakadumine). Kuid ei tule ära segada kahte asja — pro-gressi tehnikas ja tehnika progressi mõ-ju.

Isamaa ilu hoielses...

Eestlaste muiste vabadusvõitluse suurima lahingu 750. aastapäeval, 21. septembril korraldati kodu-uuriate eestvõttel Pärstis, endise Risti kabeli aseme juures lõkkeõhtu kangelaSte mälestuseks, kes langesid oma kodumaa eest ja kelle eeskujul on sajandite väl-tel innustanud meie rahvast võitluses võõramaste rõõvvallutajate vastu.

Madisepäeva lõkkeõhtust võitis peale kodu-uurimise aktivistide osa suur hulk ümbruskonna rahvast, koolide vane-mate klasside õpilasi, mitmeid kirjanik-ke (D. Vaarandi, V. Gross, J. Kross, F. Rummo, A. Sang jt.) ja Tartust saa-

Kuna muusika on «pärlilik kunst», siis arvan, et kõik on nõus, et jätan esi-mise termini kui tarbetu kõrvale. Teh-nilise progressi mõju kõikidel elualadel on täiesti seaduspärane. Tänu edusam-mudele raadioelektronikas sai 50-nda-tel ja 60-ndatel aastatel võimalikuks elektroonilise ja konkree'se muusika tekkimine, või — kui soovite — leiu-tamine. Ja see ei tähendanud mingil määral orkestrite koosseisude vähenda-mist, vaid paljudel juhtudel lisatakse suurele koosseisule heliilint tehismuu-sikaga (nn. tape-music), mis senisest rohkem avarabid orkestri võimalusi. Kui nüüd seda arengut printsiipselt ignoreerida, siis tuleks viist loobuda ka kajaagregaadist ja muudest sellistest «tehniksimeidest» muusikas. Ühesõnaga — minna tagasi kaugesse minevikku.

Jättes nüüd kommentaareid termi-noloogia virrvarril, millega kõige otse-semalt desorienteeritakse lugejat, mõni sõna muusika ühiskondlikust funktsio-onist. Selge, et statistiliste meetodite põhjal on võimatu ning mõttetu tões-tada nii uue kui ka klassikalise muu-sika vajalikkust või mittevajalikkust. Loomulikult eelistab protsentuaalne enamusklassikalist muusikat. Kuid ka siin jaguneb kuulajaskond žanrite ja stiilide järgi. Mispärast on kvarteti-kontsertidel vähem publikut kui süm-fooniakontsertidel (eriti Tallinnas)? Egki loogika põhjal oleks loomulik kvartette, mis ennast ei majanda, mitte enam finantseerida. Kaasaja muusi-kast kuulab suurem osa Sostakovitsit, Stravinskii, Honeggeri, väiksem osa Webernit, Boulezit jt. Kahtlen, kas saab seda seletada ainult maitseerinevuse-ga. Võib-olla on olnud see rohkem üldi-sest kultuuritasest ja kuulamiskoge-muste summast. Või nagu Egki para-doksaalselt ütleb — ärge unustage see-juures ka inimese kõrva muutmast!

Oleks absurdne väita, et me kuula-me muusikat sama «kõrvaga», millega kuu-lati Bach'i ja Mozarti ajal. Ja kui see juhtuks, siis tollaegne kuulaja, tões-tes Egki ültraditsionaalse muusika saatel hauast, arvaks end kiviajasa ole-vat.

Lõpetuseks: Väga harvad on juhtu-mid, kui meie ajakirjandus tutvustab kaasaja muusika, eriti avangardismi arenguprobleeme. Seepärast tuleks va-lida materjale, mis tutvustaksid neid probleeme igakülgset ja põhjaliku-malt, aga ei kohutaks sel alal suhteliselt ettevalmistamata muusika-publikut vähepõhjustatud deklaratsi-onidega. Säärane käsitlus ei soodusta ei asjalikku huvi ega ka asjatundlik-ku kriitilist suhtumist.

Kuldar Sink

P. S. Et W. Egk on meil võrdlemisi vähetuntud nimi, siis mõned andmed eluloost: Werner Egk sündis 1901. a. Auchenheimis Augsburgi lähedal, kus sai muusikahariduse. 1935—1941 oli Berliini Riigisooni dirigent. 1950—1953 Berliini Kõrgema Muusikakooli direktor. Käesoleval ajal elab Münche-nis, Lääne-Saksa Heliooote Liidu esi-mees. Ja väljavõte muusikaleksikonist «Panorama L'Art musical contemporain»: kolmanda Reichi ajal oli tunnus-tatunaid heliloojaid, võttes omaks kogu selle süsteemi infantilise esteet-ika, Paul Collaeri järgi on tema ooper «Peer Gynt» kompromiss Masseneti ja baieri joogilaulude vahel. Ooperis «Revident» (1957 Gogoli järgi) püüab Egk sünteesida meie ajastu erinevaid muusikasuundi (printsuse muusika, Stravinski, Schönberg).

Aukirjad

ULJANOVSKI OBLASTIS TOIMUNUD
EESTI NSV KULTUURI PÄEVADEST
OSAVÕTJAILE

Eduka esinemise eest Eesti NSV kultuuri päevadel Uljanovski oblastis ning aktiivse osavõtu eest kultuuri-päevade läbiviimisest anti NKKP Uljanovski Oblasti TSN Täitevkomitee aukirjad järgmistele kollektiividele ja isikutele: estraadiansambel «Lai-ne» (kunstiline juht Eesti NSV teeneline kunstitegelane Gennadi PODELSKI), Eesti NSV Riiklik Filiaal-harmonia estraadiorkester (dirigent Enn SELGIS), Tallinna kammerorkester (dirigent Eri KLAS), Eesti NSV teeneline kollektiiv Tallinna Pioneeride Pa-tse lastekoos (kunstiline juht ja dirigent Eesti NSV teeneline kunstitegelane Heino KALJUSTE) ja Eesti NSV teeneline ansambel TR Olikooli rahvatantsuansambel, «Tallinnfilm» filmigrupi direktor Andres ARNOVER, nukufilmide direktor Vladimir KORINFSKI, Eesti NSV teeneline kunstitegelane Gennadi PODELSKI, režiissöör Vladimir PARVEL, Eesti NSV teeneline kunstitegelane helilooja Lydia AUSTER, kirjanik Aimee BEEKMAN, Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse sekretär Vladimir BEEKMAN, Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kinematograafia Komitee peatoimetaja Rafail BELTSIKOV, Tallinna Riikliku Konservatooriumi kontsertmeister Frieda BERNSTEIN, Eesti NSV Riikliku Filharmonia solistid Jüri GERRETZ, Roland PIKHOF, Jüri PARG, Vanda TAMMAN, Eesti NSV teeneline kunstnik Kaler TENNASE, ja Väike VAHI, kontsertmeister Aino HIMEK, Terese RAIDE ja Valdur ROOTS ning teadustaja Viktoria MEIGAS, RAT «Estonia» solistid Jüri LASS, Hendrik KRUMM, NSV Liidu rahvakunstnik Tiit KUUSIK, Teo MAISTE ja Urve TAUTS, balletisolistid Eesti NSV rahvakunstnik Tiit RANDVIIR ja kontsertmeister Evi ROSS, kirastuse «Valgus» toimetaja Raul JARVE, Eesti NSV ühingu «Tea-dus» lektorid Ida JÜRNA ja Avo RAT-SEP, Eesti NSV Kinematograafistide Liidu esimene sekretär, Eesti NSV teeneline kunstnik Kallu KÜSK, ETA osakon-najuhataja Valentin KUBAREV, foto-korrespondent Pavel KUZNETSOV, RAT «Vanemuise» solistid Eesti NSV teeneline kunstnik Lehte MARK, Ivo KUUSIK ja Margarita VOITES ning baletisolist Olo VILIMAA, kunstnikud Maret OLVEIT, Aleksander PILAR ja Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse sekretär Ilmar TORN, Eesti NSV Tele-viisiooni «Aktuaalse Kaamera» peatoimetaja Jüri LOTT ja direktor Alice TAIMRE, Tallinna Riikliku Kunstimuseumi teaduslik töötaja Hilja LATI, Eesti Raadio vanemtoimetaja Salomon PEVZNER ja Eesti NSV teeneline kunstnik Abi ZEIDER.

Aktiivse osavõtu eest kultuuri-päevade organiseerimisest ja läbiviimisest said aukirja Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kirjastuskomitee esi-mees Lembit KAIK, Eesti NSV Riikliku Filharmonia estraadiosaakonna toime-taja Harri KOLAR, operatiosaakonna juhataja Hella LEINEMANN, muusika-osaakonna juhataja Kulno RAIDE, ad-ministraator Erna SADE, direktori ase-täitja Biida VAHER, Eesti NSV Kul-tuuriministeeriumi vaneminspektor Helme LIPAND, inspektor Endel LOIT-ME, Kunstide Valituse ülem Vambola MARKUS, Kultuurhariduslike Asutuse Valituse ülem asetäitja Ilmar MOSS, repertuaaritoimetuse kolleegiumi liik-med Veera OJAMAA ja Reet REILJAN, ministri abi Uno RINK ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu vanemreferent Karl TÖRK ning Eesti NSV Riikliku Noorsootatari direktori asetäitja Al-mer TULVI.

PÕLVAS AVATI LASTE MUUSIKAKOOL

Neil päevil avati Põlvas rajooni esi-mene laste muusikakool, mis on üht-lasi ka rajooni kuuekümnendaks õpe-asutuseks. Koolis hakkavad tööle klaveriklass 34, akordioniklass 17, puhkpilliklass 2 ja viiulikklass 2 õpilasega. Kooli direktor on Ülle Sööt, õppejõud Ilme Villako ja Elle Saava (klaver), Richard Piho (akordion), Galina Starodubtseva (akordion ja klaver), Katri Koppel (teooria, lite-ratuur, solfedžo, klaver), Jüri Tikk (viulil), Harald Lindjärv ja Karl Küt-mann (puhkpillid).

Vennasrahvaste heliloojate konverentsilt

Esiplaanil oli kaasaeg

Leedu NSV Heliloojate Maja, kus moodunud laupäeval algas Balti vaba-riikide heliloojate liitude ühine teo-reetiline konverents, on tõesti kaunis, mugav ja praktiline. See arhitekt Vi-tautas Cekanauskase projekteeritud ja tema pideva järelevalve all ehitatud hoone asub kesklinnast eemal Nerise kaldal, alumisel korrusel Heliloojate Liidu ja NSV Liidu Muusikafondi Leedu vabariikliku osakonna tööruumid, ülemisel umbes 150-kohaline konve-rentsi-kontserdisaal. Vundamentist ka-tuseni ulatuv klaasist fassaad ja ülisuu-red aknad annavad talle eemalt vaada-tes elegantse, napra ilme, seestpoolt aga lisavad avarustunnet, veidike suurejoo-nelisustki. Administratiivhoone (ei ta-haks antud juhul seda nii nimetadagi!) ümber sihvakate mändide all paiknevad heliloojate elamud.

Nagu juba eelmisest «Sirbist ja Va-sarast» lugeda võis, oli Oktoobri 50. aastapäevale pühendatud konverentsi töö korraldamise põhimõtteks, et see hõlmaks kõiki vabariike, et igaühes neist kolaks just naabrite muusika.

Kui mitte arvestada sümfooniakont-serdil esitatud A. Raudoninise «Bal-laadi» ja Stasis Vainiunase 3. klaveri-kontserti, kandsidki konverentsi päevi Vilniuses lätlased ja eestlased. Kunsti-teaduste doktor Jekabs Vitoliņš Lāti NSV Teaduste Akadeemiast andis ula-tusliku ülevaate läti muusika arengust 50 aasta jooksul, analoogilise ettekande eesti muusikast tegi muusikateadlane Avo Hirvesoo. Läti muusikat esindas sümfooniakontserdil dirigent Juosas Domarkase juhatusel Gedert Ramanise 2. sümfoonia (esiettekanne), kammer-muusikaõhtul aga Janis Ivanovski «Es-kiis» klaverile ja pala tšellole. Romu-ald Jermakase klaveritsükkel «Ak-varellid», Marger Zarinši vokaaltsük-kele «Hõbedane valgus» ja Janis Kepi-tse vokaallooming. Eesti heliloomin-gust kõlasid A. Pärdi 1. süm-foonia, Edgar Arro ja Ants Sõbra ore-liminiatuurid (esitas Hugo Lepnurm), Anti Marguste vokaaltsükkel «Pakase laulud» (Alice Roolaid), Heino Elleri klaveripalad ja Jaan Koha «Rondo», Helmut Rosenvaldi «Muusika flöödile ja saateinstrumendile» (S. Saulus) ning H. Jürisalu puhkpillikvintett (S. Saulus, H. Talmre, R. Kriit, E. Saanpere ja U. Uustalu).

Edasi olid konverentsi peremeesteks tallinlased. Leedu külalistel hulgas olid heliloojad Stasis Vainiunase, Vitautas Jurgutis, Vitautas Montvila jt., Lätist saabusid heliloojad Aldonis Kalnins, Oleg Barskov ja Romualds Kalsons ning muusikateadlased Jekabs Vitoliņš, Silvija Skumbre ja Tatjana Kurševa. J. Vitoliņši ettekande teisipäeval li-sandus siin Vilniuse konservatooriumi dotsendi Juosas Gaudrimase ülevaade leedu muusikast, õhtusel kammer-kontserdil oli võimalus kuulata läti ja leedu silmapaistvate interpretide esi-tuses nende heliloojate loomingut: Ja-nis Ivanovski kvartetti nr. 3 (Läti fil-harmonia keelpillikvartett), Oleg Barskovi sonaati nr. 2 flöödile ja tšello-le (Albert Racbaum ja autor) ja Ro-muald Kalsoni romantsitsükli G. Lorca sõnadele (Austre Taurinja) ning Stasis Vainiunase klaverikvintetti nr. 2 (Leedu filharmonia keelpillikvartett ja autor), V. Jurgutise vokaaltsükli «Laps leivatükiga» ja V. Montvila tsükli «Sõprus» (Birute Almonaite). Et Tal-linna kontserdisaal on veel remondis, siis siin kuulati kontserdi asemel süm-foonilist muusikat helilindidelt. Eile sõitsid külalised ja grupp meie muu-sikuid Riiga, kus toimub konverentsi lõpposa.

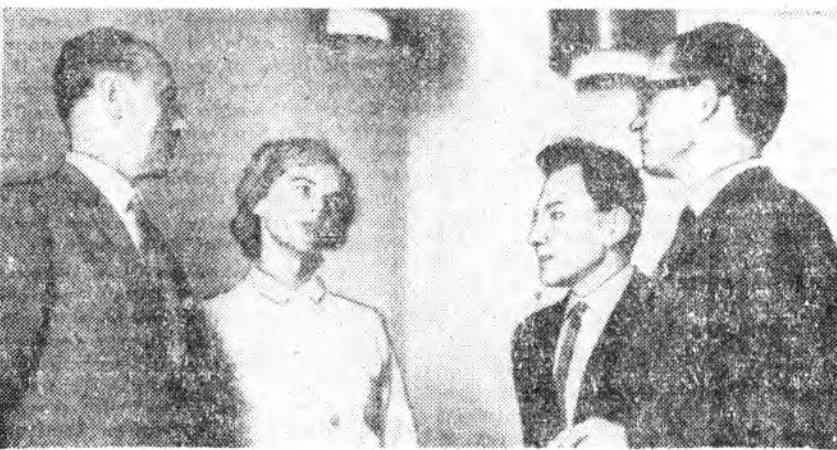
On loomulik, et Balti vabariikide sar-nane ajalugu ja kultuuri areng preel-dus ka konverentsi ettekannetes. Pea-

tuda nendel pikemalt võtaks liiga pal-ju ruumi, seepärast alljärgnevalt vaid mõned üksikud väljavõtted.

Juosas Gandrimas: Väga olu-line osa on Leedu muusikaalu arengus olnud muusikaharidusliku süsteemi õigeaegsel väljakujundamisel. Praegu töötab meil 48 laste muusikakooli, 2 erimuusikakooli (Vilnius ja Kaunas),

Vitautas Montvila, Vitautas Klova, Stasis Vainiunas, Eugen Kapp.

Edgar Arro, Silvija Stumbre, Kazys Garlauskas, Jaan Rääts.

5 muusikakooli (Vilnius, Kaunas, Klai-peda, Siauliai, Panevėžys) ja konservatoorium. Konservatoorium on kasvatanud palju silmapaistvaid muusikuid, kellest mitmed on võitnud üleilidulisi ja rahvusvahelisi interpretide võistlusi. Kuid mitte alati ei vasta koolide kasutada olevad ruumid vajadustele. Peame jõudma niikaugele, et rajooni-keskuse ajakohaste restoranide ja kaubamajade kõrval ehitataks ka aja-kohaseid hooneid kunstilise hariduse tarbeks. Aja nõudeid silmas pidades alustatakse 1970. a. konservatooriumile uue hoone ehitamist...

Head ja otsiva vaimuga interpreetid ja muusikakollektiivid mõjutavad ala-ti heliloojaid kirjutama ja otsima oma loomingus uusi teid. Sellist mõju on meil avaldanud rahvusvahelise kuul-susega keelpillikvartett (Budapesti ja Liege'i võistluste laureaad), kammer-orkester jmt., kellele loodud teosed on olulisel määral kujundanud leedu muusika tänast palet...

Noorte heliloojate otsingud viimas-tel aastatel, eriti muusikalise drama-turgia uutmoodi mõistmine ja sellega seoses põhimõtteliselt uute väljendus-vahendite kasutamine on sundinud

traditsioonide raamidest väljuma mit-meidki vanema põlve heliloojaid...

Leedu Riiklikus Ooperiteatris on esi-etendumas 2 uut ooperit — Vitautas Paltanavičiuse «Teelahknel» (1943. a. sündmused) ja Vitautas Laurušase «Eks-sinud linnud» (leedu emigrantide elust). Mõlemad võime lugeda väga tugevateks, ja vähemalt esimene neist on uus sõna mitte üksnes ooperimuusi-kas, vaid kogu leedu muusikas...

Muusikateadlased lõpetasid suure töö — kirjastusele on üle antud leedu muusika ajaloo 600-leheküljeline kol-mas osa. Esimesed kaks osa ilmusid 1958. ja 1964. aastal...

Jekabs Vitoliņš: Kammermuu-sika kõrval on läti heliloojaid vii-mastel aastatel kõitnud suurvormid. Margers Zarinši oratoorium «Mahago-ni» on juba üldtuntud, nüüd kirjutas

Jekabs Vitoliņš

mõtte villi, iseasi, kas see alati õnnes-tub. Iga loov isiksus soovib uue tesse kallale astudes öelda midagi uut. Kul-puudusid julgelt otsijad, eksperimen-teerijad, vaevalt oleks meie elu jõud-nud tänapäevase tasemeni. Mida enam otsivat vaimu, seda enam rikastub meie kultuur. Käesoleva juubeliaasta puhul on see eriti oluline.

Konverentsist osavõtjad väljendasid mõtet, et niisugused kohtumised vennasvabariikide heliloojate vahel on ka-sulikud ning äratavad hulganisti loom-ingulisi mõtteid ning märkiseid, et need tuleks muuta iga-aastaseks tra-ditsiooniks. Ühtlasi avaldati arvamust, et kohtumistel käsitletav teema või tee-made ring oleks kitsam, seotud otse-selt loominguprobleemidega.

ESTICA

● Kirjastuse «Táncics» reisikir-jelduste sarja kuuekümmend üheksan-da köitena ilmus Budapestis Juhan Smuuli «Jaapani meri, detsember». Teose on eesti keelest tõlkinud Bu-dapesti ülikooli soome-ugri keelte kateedri dotsent Gábor Bereczki. Juhan Smuuli nimi pole Ungaris siianiq tundmatu. Mõni aasta taga-si ilmus kirjanikult ungari keeles «Jaine meri».

Samalt kirjastuselt on varem sa-mas sarjas ja sama tõlkija vahen-dusel ilmunud veel Lennart Mere «Kobrade ja karakuride jälgedes» ning «Laevapoisid rohelisel ookea-nil».

● Saksa DV pilidajakiri «Zeit Im Bild» avaldas seoses Oktoobrirevolutsio-ni 50. aastapäevaga reportaaži Naukoguude Liidust. Ajakirja 3. septem-bri vihikus on järjekord jõudnud Eesti NSV-ni. Käesoleva aasta kevadel viibisid meie vabariigis ajakirja «Zeit Im Bild» toimetuse töötajad Friedemann ja Kottwitz «elle ühistööks ongi Tal-linna tutvustav rohke pildimaterjaliga artikkel pealkirja all «Suured plaanid Vana Toomaga».

Artiklis on reale lühikese ajaloo-ülevaate toodud intervjuu linna tätevkomitee aseesimehe Rein Ristlaanega, kes tutvustab tänast Tallinna — uue linnaosad ja vanalinn oma juba lahendatud ja veel lahendamist ootava probleemidega. Artikli lõpp räägib kunstiteadlastest V. Raamist ja restaureerimistöödest vanalinnas.

● Nädalaleht «Literatura un Moksia» avaldas 16. septembril Gus-tav Ernesaksalt pikema kirjutise koorilaulu kohta eile, täna ja hom-me meil ning mujal. Selle artikli kirjutas Ernesaks toimetuse palvel spetsiaalselt «Literatura un Moksia» jaoks.

Samas numbris toodi ära Arvo Valtori «Anneli», mille on läti kee-le tõlkinud D. Plakidis.

● Saksa Demokraatliku Vabariigi ajakiri «Musik und Gesell-schaft» avaldas oma septembrinumbri muusikateadlase Horst Benneckensteini sulest ülevaate J. E. Sörmuse elust ja loomingust.

● Kirjastus «Liesma» andis välja Paul-Eerik Rummo luulevalimiku «Nad lähevad varsti teele». Luule-tused on läti keelde tõlkinud Lai-monis Kamara.

Geomeetria ja veri

tensiivsuse ja ülimalt kaasaegse tunne-tusega režissöör — ja äkki ilmetud vaarao sõjamehed, toretsevate armeede kokkupõrked, ja seda veel laial ekraanil, värvifilmis...

Kawalerowicz vastas kindlalt: oma uues filmis kavatseb ta käsitleda kaasaaja kõige aktuaalsemaid probleeme.

Nüüd võime veenduda, et see on töö-polest nii.

Esimene kaader on ülisuur, ootama-tu, mitte korrapaalt taibatav ja täiesti «filmilik» — kahe põrnika, kahe püha skarabeuse kaklus. Ekraanil tammuvad päratud, jubeduseni suurendatud põrnikad ja kakuavad teineteise käest sõnnikutükki. Seejärel aga tulevad inimesed: käib valdus noore trooni-pärija ja preestri Herihori vahel (sõja-väed on vaja ära võita, muidu nad tallavad puhad põrnikad jalge alla), kõrgetav kuumus, kõrbe horisontaal — ädretud maa-alad ja ädretud eel-arvamused... Muistne Egiptus.

Hämmastav on see virtuoslikkus, millega Kawalerowicz on kujutanud vana-egiptuse kultuuri, selle inimkon-na lapsepõlve varesejalgade esimese sirgjoone stiili. Silmapäri horisontaal, ülal põletav sinine tasapind, all põle-tav kollane tasapind, justnagu emb-leem: sinine kollase kohal. Sirgjooned ja liigendamata tasapinnad. Stiili geo-

meetrilisus. Mingil määral esines selli-ne stiil ka «Ema Joannas», kuid seal oli geomeetria eneseseisvunud, läma-tav, silmaga haaratav, temas kehast-s katoliikliku vaimu lõpuleviidud ratsionaalsus, siin aga on geomeetria avati, ta allutab enesele lõputu maail-ma, siin on ta lihtsam ja võimukam, siin inimesed ei vintskele tema ruutu-des, vaid muutuvad ise justnagu geo-meetria osaks, endas seda nurgelisust märkamata. Jooned, tasapinnad... Templiseinte tasapinnad, püramiidide tahud.

Inimesed kujutavad endast virvendust, ühtlast virvendust, mis liiva mustri-ga katab, keegi pole välja tõs-tetud kui isiksus. Aga see, kes on esile tõstetud? Ka tema on suletud Vana-Egiptuse maailma üldistesse raamidesse. Kawalerowicz üles, et «Vaarao» kavatseb ta esitada üleüldiseid sot-

siaalspühholoogilisi seaduspärasusi: inimene rahvamassis võim ja võim-kan-daja Tal avanes võimalus näidata nende seaduspärasuste tegevust nii-õelda geomeetriliselt selge materjali kaudu.

Loomulikult ei ammenda rahva ja võimukandja probleem kaugeltki selle kaheseerialise filmi sisu, filmis kuju-tatud elu on mitmemõõtmeline ja mit-meplaaniline, nagu igas tõelises kunst-is. Võib meenutada fellahit kes poos end üles sellepärast, et Herihori sõdu-rid ajasid täis kraavi, mida ta oli kogu oma elu kaevanud. Võib kõnelda sel-lest, kuidas «Vaarao» preestrite tak-tikat paljastatakse, missuguseid mee-todeid ja püüdnud need kasutada. Kõik see oleks hurritav. Võib jälleida trooni ümber põimitud salakavalaid isiklike intriige, kirjeldada vaarao juurde sadetud kaunitaride võluisid. See aga ehk polekski hurritav, kuigi filmis on nii salakavalaid septsusi kui ka võluisid detailitult näidatud. Argoe hakkem arvu taga ajama: ma tõstan välja selle osa filmist, millest Kawalerowicz kõneles, ja püüdnud sellega. See pole kõik, kuid sellest tasub rää-kida.

Pidulikult kõlab kurguhääl: inimi-konna eksisteerimise pikkadel perioodidel on kõikide hulgast esiletõstetud isiksusi nimetatud taeva pojaks, maailmaruumi valitsejaks. kahe maailma valitsejaks, tõrkuks tõrvikuks (või kuradi teenriks), kuid iga inimene on rajatud avarate funktsioonide sti-gu-võim — isegi kõige tähtsam, kõige võimukam, taevale kõige lähedasem... Ta ei saa vahalt oma saatust määrata.

Mitte keegi — ei nāgurindevi nāgav lihtnimene ei kõrgevaline preester Herihor, kes sõlmib surmaintriigi vaarao vastu, ega «taevapöök» kõigkõhmis vaarao Ramses XIII ise kes on sõltuv sellest, kuhu kõigub «ghromass» tema tasakaalutus riigis — keegi pole vaba ja kõik on lõpupe lõpuks julma võit-luse orjad, mida kõik nii õiged kui ka süüdlased, onavahel võimu pärast peavad.

Ja siin teeb Kawalerowicz juhe-da arvutuse: ta ei suuda näidata kellel on õigus võitlus mida Ramses preester Herihori vastu, ja on täiesti mõttetu. Sellel võitlusel ja kogu filmi süžees ilmneb ikka seadma tappev, ebaõnnelik argumentide sümmeetria. Vaarao tahab raha Põrnikaga ja sõda Assuiriinaga. Preestrid tahavad raha Assuiriinaga ja sõda Põrnikaga. Kus-jures kõik see on puhas sõnade geo-meetria. Mõlema poole argumentid kujutavad endast peegelpildi. Preestrid arvavad, et kokkulepe assuiriilastega toob riigikassasse hulgaliselt raha. Preestrid tahavad aidata «vaest egiptuse rahvast» ja vaarao tahab aidata «vaest egiptuse rahvast». Preestrid on veendu-nud et sõda tuleb loostav et raha pole ja et talupojad peavad põldu harima. Vaarao on veendunud, et sõda toob raha sisse ja et siis saab aidata talu-poegi, kes peavad maad harima. Ja nii

Jerzy Kawalerowiczi otsus linas-tada film Vana-Egiptuse elust tekitab omal ajal palju arva-misavaldusi. Terauult kaasaegne režis-söör, üks «uue poola kino» loo-jaid — ja äkki püramiidid, Ramses, muinasaja liidaterad... Peen, vir-tuosoosne režissöör, keda on teinud kuulsaks detiilid peenemustriline va-heldumine «Saladuslikus reisijas» — ja äkki Vana-Egiptuse maailma tahud ja nurgad? Haruldase psühholoogilise in-

KIRI TOIMETUSELE

Teie ajalehe eelmises numbris ilmus repliik «Eesti kirjandusteade» («Lühikeses kirjanduse entsüklopeedias») (4. kd., Moskva, 1967). Repliigi autor teigi äge järelduse, et artiklis «Kirjandusteade» («Literaturovedenie») ei ole eesti kirjandusteade esitatud korrektselt. Samast repliigist võis aga teha veel ka teise järelduse, nagu oleks nimetatud muuduses süüdi E. Sõgel kui teose toimetuskolleegiumi liige ja toimetaja-konsultant eesti kirjanduse alal. Kas see tegelikult nii on või ei ole, see repliigi autorit ja toimetust ei huvitunud.

Täide on selles, et ma ei saa ennast süüdi pidada mainitud artikli (õigemini) pealiskaudsuses. Ülevaateartiklil «Literaturovedenie» oli esialgu nähtavasti kavandatud üldkujuliseks, ja meie vabariigist selle artikli jaoks kaastööd ei tellitud — ülevaate andmine kirjandusteade kohta jäi artikli «Eesti kirjandus» ülesandeks. Nüüd kui LKE 4. köide ilmus, selgus et sinna oli lülitatud ka (nooremate) rahvusvabariikide kirjandusteade ülevaade, ja nigelalt oli see välja tulnud eesti kirjandusteade osas.

Võtsin ühenduse LKE toimetusega, et selgust saada. Teaduslik toimetaja I. Galkina informeeris mind, et artikkel, täpsemalt — read eesti kirjandusteade kohta on kirjutatud toimetuses ning teksti mulle lugemiseks ja viisereimiseks (nagu seda kõige eesti kirjanduse kohta käivate küsimustel reeglina tehakse) ei saadetud, kuna asi olevat läinud kiireks.

Viga jääb muidugi veaks, ainult süüd minu arvele panna ei saa. Selle vea parandamiseks on võimalusi. Teavasti ei esinda LKE-s eesti kirjandust ja kirjandusteade ainult teose 4. köide ega seal trükitud kõne all olevad read.

Tuleb tunnustada, et nii rohke arvul eesti autoreid (kirjanikke ja kirjandusteadeid) ei ole andnud ega anna (närast LKE kõigi köidete ilmunist) ükski rahvusvaheline entsüklopeediline väljaanne. Meie literaadid on ainult LKE 3. köitest alates esindatud rohkem kui 100 nimelise artikliga (see nimefiks on läbi arutatud ja n-ö kinnitatud 1964. a. ja täieneb pidevalt), on ka vas küllaltki mahukas koondartikkel eesti kirjandusest. Kui nimetada kirjandusteadeid, siis ka nende kohta on juba ilmunud (või ilmub) eraldi artikleid, sealhulgas on repliigi autori poolt mainitud M. Kampmaa, G. Suits, H. Peep, H. Siimisker jt. Need nimeid, mis on välja jäänud LKE esimestest köidetest, leiaavad väärika kohta ülevaateartiklis eesti kirjandusest LKE viimases köites. On vaja leida koht ja võimalus seni ilmunud LKE köidetesse sattunud trükivigade parandamiseks.

Endel Sõgel

KUNSTNIKE LIIDUS

26. septembril toimus loovate liitude klubis Kunstnike Liidu ja Kunstifondi süsteemi kuuluvate sõjaveteranide austamisõhtu. Kohal olid 30 inimese, kes võitlesid Suure Isamaasõja rinnetel Nõukogude armee ja hiljem eesti rahvusliku väeasade koosseisus. Kokkutulnud tervitasid Eesti NSV Kunstnike Liidu vastutava sekretär, reservvanemseersant Ilmar Torn, Eesti NSV teenelise kunstitegelane, reservseersant Priidu Avvik ja kirjaluse «Kunst» direktor, reservkapten Nikolai Vanaselja.

Nädala algul sõitis «loomingulise hussiga» rühm maalijaid ja graafikuid Riiga ja Vilniusse, et tutvuda sealsete Oktoobri juubelile pühendatud vabariiklike kunstinäitustega. Kaasasõitjate hulgas olid Herald ja Onne Eelma, Ernst Kollom, Raivo Korstnik, Gitta Teearu, Sigrid Uiga ning noorematest Ants Ehasalu, Tiit Pallo ja Tõnis Laanemaa.

edast. Siin on muuseumi ka mõned puhtimilikud erinevused: preestrid on vanad, kavalad ning salakavalad ja nad kutsuvad üles tarkusele ja vaarao noor, tuline ning uljas ja ta kutsub üles vaprusse. Need inimlikud varjundid aga ei mätra sündmuste kõrgust, käib võitlus — kes keda, ja selles võitluses ei võimutse mitte inimlik, vaid matemaatiline loogika.

Altpoolt aga, eemal, süüelise intriigi selgete joonte all kõmbeid eraldamatu rahvamass. Nagu vili lamandub ta tuule suuna järgi. Mõnede dogmaatiliste fraaside abil õhutab vaarao rahvast templite varandust röövima. Preester omakorda kasutab osavalt ära saabuva päikesepaistumise, kisendab rahvale templist valjuhäälselt jumala kättemaksust ja ootamatu pimeduse kätte sattunud rahvas langeb silmili maha.

Mida kujutab endast inimene selle geometria maailmas? Isegi «päikese poeg», «kahe maailma valitseja» on oma trooni, oma võimu ori. Ta võibab lahingu liibualastega (see vapustav stseen on filmitud pealetungile tormava sõduri seisukohast, selle seisukohast, kes tungib vaenlaste ridadesse — äkki valguvad tal silmad verd ta ja kranan lõõb sarama helupehuses kangastuses). Tulnud pärast võitu meelemerkusele, tunnetab «maailma valitseja», et ta ei saa isegi aru, kuidas ta lahingu võitis. Samal ajal kui «päikese poeg» nistugusel moel liibualast hävitab, tapavad vandenõulased tema selja taga Memfises tema noore naise ja pärijast poja.

Geomeetria, mis määrab kogu filmi stiili, kaadri ülesehitusest süüelise ülesehituse, muutub vere geometriaks. Kollase-sinise gammase tungib

(Mt. Sirp ja Vasar, nr-d 37 ja 38)

Kvartalite ja kinnistute struktuur. mis meie poolt vanalinna omapära põhialusena üles tõsteti ja 1966. a. inventeerimisel analüüsi alusena kasutati, on meie arvates vanalinna uurimisel ja ka rekonstrueerimisel suure tähtsusega. Vana Tallinna käsitlemisel ja rekonstrueerimisel tuleb tõsiselt arvestada linna ajaloolis-sotsiaalset diferentseerumist, kuna selles peitub vanalinna kui arhitektuuriterviku vaheldusrikas ja omapärane miljöö.

Rekonstrueerimise seisukohalt öeldagu, et ka võrdsete sotsiaalsete aluste juures ei asenda Tallinna vanalinnas ükski kvartal teist. Seda mitte ükski erinevate looduslike tingimuste, vaid iga kvartali iseseisvate funktsionaalsete ülesannete tõttu. Peaaegu iga kvartalil, kuigi ta oli elukvartal, oli selle kõrval täita ka oma funktsionaalne eesmärgid. Nii on linna kui ajaloolise terviku koostises. Mõned kvartalid hõlmasid isegi mitut erifunktsiooni.

Kõik need erifunktsioonid on mõjustanud kvartalil ja hoone- struktuuri kujunemist ning loonud eri hoonetüüpe. Toome näite ühest vähemtuntud alalt — keskaegsed poed.

Keskaegse linnaelu keskuseks oli reeglina turg. Siin asetses raekoda, linna tähtsaim kommunaahoone. Turuväljakut ümbritsesid poed. Hilisemas metamorfoosis liitusid tänaväärseid väikesed poed kahe-, isegi kolmekaupade ilmekaks näiteks turuäärsetest väikestest poodidest on maja Raekoja väljak nr. 18, mis on säilitanud poodidevõrvi alge põhiolulise. 15. sajandil oli siin kolm poodi. Neist kuulus üks raele, kaks eraisikutele. 16. sajandil läksid poed üle naabermaja (Raekoja tän. 3) omanikule ja seostati 1596. aastal üheks kinnistuks. Arhitektuuris jäi aga hoonele iseseisev lahedus.

Erifunktsioonidest täiesti vabad olid väga vähesed kvartalid all-linnas. Paistab silma, et need olid kvartalid, kus oli tegemist suurte kruntidega, mis algst kuulusid näiliselt kõige jõukamate linnakodanike klassile või isegi maaviljalehale-linnakodanikule.

Rõhutame, et Tallinna vanalinna uurimise ja käsitlemise seoses peame arvestama asjaolu, et nii kvartalid kui kinnistud on formeerunud linna «arenguringides» vastavalt geoloogilistele, linnalis-sotsiaalsetele ja funktsionaalsetele põhjustele. Need on olulisteks alusteks, miks kvartalite suurus, kuju ja struktuur kujunes just selliseks, nagu ta on. Selles seisneb kvartalite kujunemise ja eksisteerimise loogika, mis on iga vana linna põhivaruks.

Vanalinn ei ole surutud mingisse planeeritud linnaehituslikku skeemi, nagu see on omane kaasaegsetele linnadele. See aga annab omapolse õigustuse nii linnale kui tervikule kui ka selle üksikulelementidele, milleks on kvartalid, kinnistud ja hooneust. Iga kvartal on siiski ja vormilt omaette kordumatu element vanalinnas kui tervikus.

Pika ajalo vältel on hooneustuse toimumud muutusi, olenevalt ajastust ja funktsioonidest. Kunagise Läänemere-äärse «viljaajada» Tallinna viljaladad on ehitatud elukorteriteks. Ei või öelda, et siin arhitektid ei oleks osanud küsimust lahendada ratsionaalselt. Ka üemajade funktsioonid on muutunud, tõusvas pingereas elumajade kasuks. Kuid kõigi nende muutustest juures on säilinud kvartalite põhistruktuur, välja arvatud mõned üksikud. Teises maailmasõjas hävinud kvartalid või kvartalliosad.

võimukalt sisse punane. Preestrid saadavad mõrvari vaarao juurde — vaarao saadab mõrvari preester Herihori juurde. Samal ajal kui taob vaeni täisjoonud rahvamass taob paigala templivärvavaid, jooksevad spioonid la- bürindil salakäike mööda edasi-tagasi.

Vaaraoil jätkub jõudu käigatada tema juurde saadetud mõrvar (tema teiseks — oo muinasriikide sümmetria!), kuid ka teiseks on jõudnud torgata pussi tema majesteetlikku kehasse. Ülejäänud on tehnikaküsimus. Me näeme noore kauni egiptlase peopesa, mis on verest punane. Film, mis algas kahe skaraabeuse mõttevõitlusega ümmarguse kuulike ümber, lõpeb niisama ilmse sümbolika kaadriga. Selle geometria hind on — veri.

Me oleme kaugel mõttest tõlgendada «Vaarao» kaasaegsust mingilgi määralt tähtsuses mõttes, kuigi... kuni Kavalowicz oma filmi väntas. Lasti Ühendriikides maha president, ja üldse osutus kahekümnenda sajandi ajalugu detektiivsetest süüeldest kaugelt rik- kamaks, kui Boleslaw Prus üheksateistkümnendal sajandil ette kujutada suutis. Kavalowicz näitab ajaloo dra- maatilist poolt, püramiidide vahel toimunud klassivõitluse teravust ja selle võitluse loogikat.

Kuid mitte ainult seda. Olukordade kaudu avab režissöör inimese olemuse. Ta tunnetab tema elavat tuuma, tema valu, tema kannatust ja tema tahtmist. Pole midagi kaasaegsemat sellest paatosist. Ei ole olnud varem ega ole ka tulevikus.

L. Anninski

Suuremaid ajaloolisi ansambleid hõlmavad kvartalid on praeguseni kindlaks arhitektuurilisteks dominantideks linna struktuuris. Nad võiksid hoopis õhurikkamate sõlmedena vanalinnas eksisteerida, kui nende kasutamisel likvideerida stiilika ja killustatus. Suuremate ajalooliste ansambli paremaks kasutamiseks (siia kuulub ka arhitektuuri ansambliisuse efeksem eksponeerimine) on muidugi ainsaks võimaluseks nende ansambli organisatsiooniline terviklikkus. Siinkohal meenutame näiteks dominiiklaste kloostris ansambli ebanormaalselt kasutamist töökodade ja elumajadena, kusjuures arhitektuuriajaloolise terviku arhitektuuri ja funktsiooni ei ole absoluutselt arvestatud. Lahutatud on ka tsirkulatsioonide kloostris ansambel, kus osa konvendihoonest on vihmamantlite

Vanalinn
tänapäeval

HELMU ÜPRUS

õmblustehhi käes. selle asemel, et kuulda koolikolmeks. Sama küsimus kordub elamuansambli s. o. peaaegu iga kinnistu juures, mis selle asemel, et olla ühe organisatsiooni käes tervikuna, on killustatud mitme perekme vahel ja jäänud võib-olla just seepärast «peremehehuks».

Jälgides funktsioonide ajaloolist arengut ja hooneite mitmesuguseid kasutamisteid, nähes väära ja vägivaldselt praktikast kõrvuti sobivate lahendustega, jõuame järeldusele, et funktsioonide liikumises pikkade sajandite vältel on positiivseid tagajärgi saavutatud siis, kui on arvestatud traditsiooni ning olemasolevat arhitektuuri laiemas tähenduses. Mitte kunagi aga nende lähtepunktide mõtlematul ignoreerimisel. See ongi üheks põhjuseks, miks vanalinn rekonstrueerimisel häd resultaatide taotledes tuleb hästi tunda arhitektuuri ja funktsioonide omavahelisi suhteid kogu vanalinna osas. Ka ajaloolisest aspektist. Mitte, et vana ellu äratada, vaid et vana uue kasuks maksimaalselt tööle rakendada. Nii et see oleks kooskõlas kultuuripärandi teadlike kohtlemisnormidega. Töon siinkohal ainult ühe näite. seekord kirikuansambli alalt Praegu ei ole linnakirikute juures enam kirikuaudu, kuid kunagi nad seal olid. Kuidas ja kuidas? Kuigi küsimus nõuab mõningat selgitamist, näib siiski, et väikesed kirikuauad asetsesid Tallinnas kirikute lõunaküljel, kiriku ja pastoraadi vahel. Korduvalt on kõnel- dud vanalinna «haljastuse» küsimusest. See on iseenesest hea küsimus (ja nõuab kahtlemata rohkem kultuuri- ajaloolase kui aiandusarhitekti abi), kuid kui tekib selleks vajadus, miks siis mitte lähtuda seesugustest traditsioonilistest haljastusvõimalustest ja säästa seega vanalinna omapära, mille nii rõhutatult tagab ajaloolise struktuuri ja kvartalisiseste atrium-õuede süsteem. Muide, vanalinna väikese territooriumi «haljastusprobleemi» on põhiliselt ju lahendanud haljastusvõnd ümber vanalinnas. Tuleb vaid kaista selle puutumatus. Ka kõige kaugemast punktist startides, ei nõua rohkem kui 10 minutit, et jõuda bastionide alla — parki.

Hoone ajalooliste funktsioonide ja arhitektuuri tundmine valdajatele kohaldamisel on esmase tähtsusega. Vanalinnas on igapäevaseks nähtuseks, et kahe peaaegu kõrvuti asetseva hoone samaaegselt «kohaldamisel» valdajatele ühes hoones eemaldatuse vahesooni (et saada suuremat müügisala), teises aga tükeldatakse suuri ruume (et saada kabinetite ametnikele). Ometi laabuks küsimus ajalooliste hooneite hoopis valutumat (ka odavamalt) valdajate ümberpaigutamisel. See eriti lihtne tõde nõuab eelkõige ametkondlike barjääride likvideerimist ja vanalinn rekonstrueerimist loosungi all: arhitektuur määrab alustarbe, mitte aga ümberpöörduvalt. Siit jõuame taas välja ajalooliste kinnistute ja kvartalite esmasle tähtsusele rekonstrueerimisel.

Silmaaga eraldatavate looduslike, territoriaalsete ja arhitektuuriliste erinevuste kõrval on iga kvartalil olnud oma ainulaadne ajaloolis-funktsionaalne positsioon. On võimatu laskuda suuremate kupüüride või struktuuri muut- meste teele, mis lõhuks vanalinna suu- repäraselt säilinud terviku. Ja need vägivaldsed muudatused, mida on põh- justanud sõda (näit. Niguliste haljastus-), tulevad vanalinn rekonstrueerimisel taas heaks teha. Nende all kan- natab vanalinna ajalooline arhitektuuri kompaktus, mis on vanalinna aja- loolise ilme põhialuseks.

Vanalinna väärtuse aluseks on sajan- dite jooksul kujunenud ajalooline oma- pära. Siit kasvavad välja ka ühes vanalinn rekonstrueerimiseks. Seda, mis loob vanalinna omapära, tuleb teada, mõista ja hinnata. Tallinna vana- linna omapära ei ole mitte ühe või teise aiastrahitektuuristiili, vaid arhi- tektuuristiili kohandamise küsimus. Pikast jalast kuni Olveste kirikuni on ainult kaks gooti stiilis fassaadi. Rae- koja platsil ei ole otseselt ühtki gooti stiilis fassaadi peale raekoja, kuid ometi kõlab linna orgaanilisest kasva-

misprofessist läbi tema kaugele sajan- dite terviklik päritolu. Tallinna vana- linna tuleb mõista kui ajalooliselt ku- junenud tervikut, mille hindamatu ajaloolise väärtuse hoiab koos tänavavõrk, kvartalite struktuur, kinnistute struktuur, hooneustuse situatsiooni tra- ditsioonid, hooneustuse mahulised põhi- näitajad ja linnaarenguliselt ning arhi- tektuuriajalooliselt väärtusliku arhi- tektuuri rohke säilivus.

Vanalinna kui terviku huvides tule- vad põhimõtteliselt säilitada ajaloolised kvartalid kui linnaterviku struktuuri- elementid ja ajalooliselt kinnistud kui kvartal struktuuri elementid. Nii säi- litame ka vanalinna ajalooliselt ku- junenud linnachitustliku vaheldusrikkuse, mille aluseks on eri linnaosade (all-linna rütmikas kompaktus, Toompea õhurikas cour d'honneur'ide ala, Uue tänavas kui bas- tionide võõrdile raiatud linnavillade raioon) ja pea- ning kõrvaltä- navate kontrastse struktuuri. Ajaloolisi ansambleid tuleb käsitleda kui arhitektuuriansam- bleid, mis omakorda on linnaehitusliku rütmil aluseks.

Vanalinna ajalooline hooneus- tus, hooneilike rohkus ja hoonetüü- pide arvukus, eriti aga ajalooliselt ku- junenud liitmajade süsteem, on võimalusteroheks tagatiseks vanalin- na hooneustuse rekonstrueerimiseks ja arvukate ning mitmekesiste kaasaaja funktsioonide rahuldamiseks. Hooneus- tuse rekonstrueerimiseks ei ole ega to- hizi küüneda mingit moodulit. Seda peab asendama ajalooliste vää- rtuste võrdlev printsiip, mida tuleb iga üksikul juhul individuaalselt kaaluda ja rakendada.

Tallinna vanalinna senine käekäik on paljuki teednäitav. Võime õppida sajan- dite jooksul toimunud õnnestu- mistest ja ebaõnnestumistest. Väga lihtsa tõde sellest, mis on õige, ütles juba 1926. aastal välja prof. Edgar Kuusk: «...vastpööratud hooned vana- linnas rikuvad ilulpsilt vähem oma moodsusega kui sellega, et nad kujutl suured, käsitselust aga kehvemad.» («Festi Kunsti Aastaraamat» 1924—1925). Ka hooneustuse inventeerimine näitas, et eelnevate perioodide tundmisel ja arvestamisel on tulemused orgaanilised ja vastuvõetavad. Vana linnas ei sel- lest võimalikult palju oma huvides ära kasutades on mineviku arhitektid näi- dasid küllalt leidlikkust. Näiteid lei- dame kõigest sajandest. 18—19. sajandi ehitatud avastadid kasutaks tänuvad kor- rused kui ruumireservid ja ehitasid need elukorteriteks. 19. sajandi likvi- dooris kinniteede huvides etikud (kaug- deid väljalautavad trepid majade ees) ja lehtas vestibülid taandatud trepi, mis reguleeris tänavaninna ja I korru- se pö- randa kõrguste vahe. 20. sajandi raia- s kelderdatud õued, et võita veelgi ruu- mi juurde. Võitis kasutusele kõrge ka- tusealuse mansardkorrukena, isegi ka- hekordse mansardiga. Saadi seega tuurde korruused, kuid säilitati endised hooneustaproportsioonid tänavseinas jne.

Tallinna vanalinna rekonstrueerimi- sele tuleb läheneda kui omapärase ja hästi säilinud arhitektuuriajaloolise terviku rekonstrueerimisele. Seejuures ei ole rekonstrueerimise peasihiks mitte vanalinna kui keskaegse linna säilita- mine muuseumina, vaid vanalinna ajaloolise arengu ja omapä- ra kirgas ja senisest kõitvam esitamine. Suur-Tallinna osana. Vanalinn jääb arhitektuuri- pärandit omavaks ja hindavaks linna- osaks, mis täidab kaasaaja linna elufunktsiooni temale sobi- tatud mõõtetes ja sisus. Kuhu kuulub ka linna mineviku demonst- reerimine muuseuminäidiste näol. Funktsioonide selektsioonid ja paigaldamisel vanalinnas määrab arhi- tektuur otstarbe, mitte ümberpöörduvalt.

TRT senine töö on andnud muinsus- kaitse aspektide alal süstemaatilise tea- dusliku alusmaterjali, mille praktiliselt väärtust on juba tõestanud TRT-lt nõutud rohked konsultatsioonid ja ek- spertiisid vanalinnas kavandatavate ümberhituste kohta. A propos, ei saa öelda, et TRT poolt antud seisukohad oleksid olnud alati teostajatele vastuvõe- tavad. Ühe süsteemi momendihuvide rahuldamine ei saagi olla kooskõlas pilguga kaugemasse tulevikku suuna- tud rekonstrueerijate seisukohtadega. Mis taotlevad kõikiide süsteemide koos- tööd ning hooneustuse valdusküsimuste rippumatus ametkondlikust omandi- õigusest. Mõnigi hea ja kasulik linna- ehituslik samm, mis lahendatakse iso- leeritult, võib küüneda ohtlikuks teiste kasutuste realiseerimisele. Tooksin siin näitena termoffitseerimise, mis to- rude viimisel läbi keldrite hävitas hulga ruumireservid vanalinnas, mis küttema- terialihoidlate likvideerimisel oleks või- nud tulla kasutusele hoopis kasuliku- malt.

Arvan, et vähem kui kunagi varem on praegu muinsuskaitse aspektide ar- vestamine Tallinna linnaehitajatele ta- kustuseks. Eriti seepärast, et korraga on lahendamisel vanalinnas, Tallinna sentri ja Suur-Tallinna vahelkordade küsimused, mis oma keerukusele vaat- tamata võimaldavad vanalinnas süski käsitleda teisi kui näiteks 19. sajandi, kus 16. sajandi linnamüüri rõngas- se tuli paigutada peaaegu kõik 19. saj. linna funktsioonid. Kõigi vastavate as- pektide vastastikusele läbitöötamisele ja saadud seisukohtade revideerimisele kohalikus konkreetsuses, võib-olla isegi sotsioloogiliste ja psühholoogiliste fil- trite konkreetsuses, järgneb lahendus. Mis rahuldab nii 20. saj. linnaehitajate taotlusi kui ka arhitektuuripärandi kohtlemisnorme. See peaks lahendama (järg 8 lk.)

Kõikide
ühine vara

Kultuurimälestiste vabariiklik üle- vaatus, mis algas möödunud aastal ja jätkus tänavu, pidi kaasa aitama kultuurimälestiste igakülgselt tundma- õppimisele, nende korrastamisele, tä- histamisele ja kasutamisele. Kultuuri- mälestisi on meil vabariigis üsna roh- kesti, sealhulgas täiesti unikaalseid; riikliku kaitse all on kokku 3372 ob- jekti, neist arheoloogiamälestisi 1975, ajaloomälestisi 720, kunstimälestisi 562 ja arhitektuurimälestisi 314.

Kultuurimälestiste ülevaatusse lüli- tusid kõik vabariigi linnad ja rajoonid. Täitevkomiteede juures loodi üle- vaatus kohalikud komisioonid, kes ju- hendasid ja suunasid tööd kohane- l. Kogu ürituse koordineerimine oli Eesti NSV Kultuuriministeeriumi juures töö- tava kultuurimälestiste ülevaatus vabariikliku organiseerimiskomitee ülesandeks.

Hiljuti tegi organiseerimiskomitee ülevaatus kokkuvõtte ja jagas välia preemiad. Üksmeelselt tunnistati kul- tuurimälestistega tehtava töö poolest parimaks Jõgeva rajoon ning anti talle kollektiivide rühmas I preemia. Kahe aasta vältel on Jõgeva rajooni kultuurimälestiste komisjon eesotsas täitevkomitee esimehe asetäitja Maie Päidiga teinud väga suure töö rajooni kultuurimälestiste tähistamisel ja populariseerimisel. Kaitsekohustu- sed täitevkomitee kultuuriosakonna ja kultuurimälestiste valdajate vahel on täies ulatuses sõlmitud. Objektid on kõik tähistatud mälestustahvlite ja -kividega. Kuid kultuurimälestisi ei saa kaitsta ainult määruiste direk- tiivide ja tahvlitega. Kultuurimälesti- sed on kaitstud vaid siis, kui rahvas ise nende eest hoolt kannab. Rahvas aga kaitseb seda, mida ta hästi tunneb ja kaallis peab. Jõgeva rajoonile ongi väga iseloomulik oma kultuuri- mälestiste laialdane tutvustamine kul- tuurimälestiste kaitse päevade, etfe- kannete ekskursioonide ja aiakirjan- duse abil. Tublit tööd tegid Jõgeva ra- jooni koolid, sealhulgas eriti Vaimast- vere, Selli, Pala ja Torma 8-kl. kooli- lde kollektiivid.

Esiletõstmist väärivad ka Kingisse- pa, Paide ja Rakvere rajooni Kingis- sepa rajooni komisjon eesotsas täitev- komitee kultuuriosakonna juhataja Leida Sepaga suhtus suure põhia- likkusega kultuurimälestiste üksikas- jalisse kontrollimisse kohapeal. Selle tulemusena on nüüd Eesti NSV Kul- tuuriministeeriumis säilitatava kesk- kartoteegi ja -fototeegi kõrval ka Kin- gissepa rajoonis tunnustust vääriv, sa- teke objektide kirjelduste ja fotodega. Kahtlemata hõlbustab see rajooni eda- stist tööd mälestiste kaitse ja popula- riseerimisel. Ka koolide osa on Kin- gissepa rajoonis tunnustust vääriv sa- muti kultuurimälestiste populariseeri- mine kaitsepäevade korraldamise teel.

Organiseerimiskomitee hindas Kin- gissepa rajooni tööd II preemiaga.

Rakvere rajooni kultuurimälestiste- ga tehtav töö on olnud suures osas Rakvere Raionidevahelise Koduloo- muuseumi õul, kellele anti III pree- mia.

Koolide ja asutuste kodu-uurimis- ringide rühmas oli eriti koolide osas vaagimist palju, kuna kultuurimäle- stistega on tõhusalt tegelnud mitmed koolid: Märjamaa kk., Otepää kk., Haapsalu kk., Rakke kk., Koidula nim. kk., Pärnu ning rida 8-klassilisi kooli. Arvesse võttes Otepää keskkooli II pidevat sügavat ja laiahaardelist tööd kultuurimälestiste valdkonnas, anti I preemia Otepää keskkooli kol- lektiivile. Kodu-uurimisringidest sai II preemia ülekaalukalt Tallinna Linna- muuseumi kodu-uurimisring.

Üksikisikutest said I preemia Jõge- va raj. TSN TK esimehe asetäitja M. Päid, Kingissepa rajooni TSN TK kul- tuuriosakonna juhataja L. Sepp, Tal- linna Linnamuuseumi kodu-uurimis- ringi esimees V. Miller, Elva Koduloo- muuseumi direktor K. Kirt ja Käina 8-kl. kooli õpetaja V. Mäeumbad; II preemia — Haapsalu Sanatoorse Inter- naatkooli direktor V. Pihlalu, Paide ra- jooni TSN TK kultuuriosakonna juha- taja L. Läänemäe, Rakke keskkooli õpetaja H. Joonski, Pärnu Koduloo- muuseumi aktivist E. Päre ja TRÜ Klassikalise Muinasteaduse Muuseumi direktor O. Utter; III preemia — Eesti NSV Laste Ekskursiooni ja Turismi Keskmaja metoodik L. Jannus. Leisi keskkooli õpetaja J. Janno, Pärnu Ko- duloomuuseumi vanem teaduslik töö- taja A. Muinaste, Valga Koduloomu-useumi direktor K. Uibu ja Uderna alg- kooli juhataja J. Seeru.

Ülevaatusel silmapaistnud inimeste ja heade ürituste loetelu võiks veelgi jätkata Kingissepa, Valga, Võru, Pärnu ja Rapla rajooni ning Tallinna ja Tartu linnaga. Rõõmustav on see, et käes- olevaks aiaks on riikliku kaitse alla võetud ajaloomälestistest valdav ena- mik tähistatud ülevaatus käigus sel- gitati välja, kontrolliti ja võeti esialg- selt arvele 226 uut objekti, sealhulgas 65 objekti revolutsiooni ajaloo alalt ja Suure Isamaasõja aast. Tundub, et võime rääkida ka kahe uue traditsi- onil kindlast juurdumist: koolide täielikust sõltusest vennaskalmistute üle ja õpilaste iga-aastastest matkade- st revolutsiooni ajaloo seotud paikades- se. Võime olla kindlad, et nende tra- ditsioonidega seotud noored ei lõhu kunagi ega kuragi ühtegi kultuurimä- lestist, sest nad on õppinud neid ar- mastama ja hindama.

I. Tuul

UUSI RAAMATUID

Charles Baudelaire. KURJA LILLED.
«Loomingu» Raamatukogu nr. 35/36 (511/512).

Augustis tähistati kogu maailmas Charles Baudelaire'i sajandat aastapäeva. Baudelaire'i kirjanduslik pärand ei ole suur: rida esseid, postuumne «Väikesed poeemid proosas» ja «Kurja lilled», kuhu on koondatud Baudelaire'i kogu luuletamine, kokku võetud üle poolteistsaja luuletuse. Suur nõudlikkus enda vastu takistas Baudelaire'i andumast liigsele viljakusele. Seda suurem on iga üksiku luuletuse kunstiline erikala. Kõik luuletused on tugevalt mõeldud ja väljendavad eraldi raamatuna ilmutav Baudelaire'i luuleväljaanne eesti keeles ja sisaldab ligi poole poeetilistest luuletustest. Uute tõlgete kõrval on siin ära kasutatud ka olnud osa sellest, mis eri aegadele varjundis keelses perioodikas on ilmunud. Koostanud August Sang. Prantsuse keelest tõlkinud A. Kaalep, J. Kross, L.

Laaban. A. Oras. A. Sang ja J. Semper. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 18 000 eks. 136 lk. Hind 20 kop.

KAVIRI TAEVA ALL.

AMOHADZER
Kaviri taeva all

tiisikust, õpetada matemaatikat» jne. Raamatus antud arvukad fotomaterjalid täiendavad autori teksti, aitab paremini mõista omapärast islamii maailma minevikku ja olevikku. Reisikirjelduste sarjast «Maailm ja mõnda» Pärsia keelest tõlkinud Haljand Udam. Kunstiliselt kujundanud A. Raja ja O. Subbi. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 000 eks., 212 lk. Hind 78 kop.

Egon Rannet. VERIPUNANE ROOS.

Draama kolmes vaatuses, üheksas pildis. Näidend käsitleb Suure Isamaasõja aastaid, kujutatakse meie laulurühma võitluse soja.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 9.

On kujunenud nii, et praegu tunneme keskealisi ja nooremad kirjanikke. Tamm, seadki Heiti Kirjandus kui luuletajat üsna vähe kõnelema lugejate põhijuhast. Tervitavate sisuavate H. Talviku luurikamaailma teel avartikilis Karl Muru. Meie praegusest nimealtest raamatuid Edgar Rannet ja Heiti Kirjandus, teemal «Kas vadjalased on tundnud Kalevipoega?» võtab sõna Paul Ariste, Rudolf Põldmäe aga jätkab juttu «Looduse» ro-maanivõistlustest. Seekord heidetakse pikku kuule võist-lusele aastatel 1930–1939. Rubriigis «Publikatsioonid ja materjalid» avaldab ajakiri A. H. Tammsaare kirju ühis-konnategease Mihkel Martna

«LAULGE KAASA» nr. 7.

Meie helleloojate paladest leiame siit A. Oidi «Ma palju sõjas käin» (H. Karmo), V. Lipandi «Kirjandusest» (H. Muller), H. Hindpere «Kodu-maast laulan» (H. Karmo), A. Haugi «Ma laevadele tut-tavad kõik mered» (H. Kar-mol), U. Naissoo «Hulgepuu-gil» (H. Karmo) ja G. Podel-ski «Lendab rong» (V. Lipan-d). V. Lipandi «Laulu» sisal-dab vihk S. Talvikovi laulu «Tundmatu sõdur», A. Brone-vitski «Hüglased ja kaabu-sed», Carsoni «Ootamatud sonad», J. Hermani «Halo, Dolly», R. M. Shermani «Chim chim cheri», T. Karki «Tallinna laulu», A. Tsernovi «Minu linn», S. Jonevi «Kar-jajajad» ja J. Holsheusemi «Mu ümber on kevad». Tõlk: K. Kosen, T. Varik, A. Otto ja H. Karmo. Koostanud A. Oit. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 25 000 eks., 72 lk. Hind 21 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 8.

Augustinumber pakub rep-ertuaari lastele-isetegevus-lastele. Näidendite on toodud Meie Schwarzl kaheosa-lise etteastatusest «Naari-vana ootab» (Oskar Gareliku muusika), Richard Uudemaa näidend kahes pildis «Sig-naal – kolm vilet» ja Lise-lotte Sewarti kolmepildilise näidend «Taht, mis pandi sa-ma». Tänuksandit tutvustab-lakse A. Raja uusloomingu-lust eesti segarühmatantsu «Plaksuta» ja A. Tratseska ja uusloomingulist eesti se-garühmatantsu «Varavake-sed». Mõlemale on muusika loonud V. Lipandi. Laulu-värst antakse palad: V. Rõ-destvenski «Laulu Leninist», P. Aredonitski «Sinipaneet-nia», V. Lipandi «Pisike ru-ravik» (H. Kauber), A. Pettis-se «Mina kal» (H. Mand), L. Veevo «Une-Uku» (H. Mand), I. Kallaukase «Sain

E. Vaher. ABIKS FILMIAMATOORILE.

Raamatu eessõnas annab autor, Eesti NSV Kine-matograafide Liidu filmiamatö-ride sektsiooni esimees E. Vaher ülevaate vabariigi fil-miamatöride tegevusest, saavutustest meil ja ka rah-vusvahelisel ekraanil. Jär-gnevas peatükides on vaat-

luse all kaadri komposit-sioone, filmilüüsi looduses ü-hikese dokumentaalpala val-ristamine jne. Illustreeritud fotodega. Kaas: N. Gull. Kir-jastus «Valgus». Trükitud 12 000 eks., 112 lk. Hind 32 kop.

J. Laidvere. EESTI SPORTELASED OLUMPIAMANGUDEL.

Brošüüris antakse lühile-vade eestlaste esinemistest olumpiamängudel Stockholmis (1912), Antwerpenis (1920), Pariisis (1924), Amsterdamis (1928), Los Angeleses (1932), Berliinis (1936), Helsingis

I. Mihhailova. MATERIA JA TEADVUS. Brošüür sarjast «Filosoofiaalseid meetodilisi nõuandeid». Tõlk. E. Ingar. Kaas: P. Mudist. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 36 lk. Hind 5 kop.

A. Sudarikov. KLASSII-SED REVOLUTSIONID. Bro-süür sarjast «Filosoofiaalseid meetodilisi nõuandeid». Tõlk. H. Haug. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 48 lk. Hind 6 kop.

A. Valma. UUS MAJAN-DUSSUSTEEM TEGELIKU-SES. Brošüür sarjast «Sotsia-listliku majandamise kooli» Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 68 lk. Hind 14 kop.

V. Muhel. VENE-EESTI SO-NARAAMAT. Näidend, parandatud ja täiendatud trükiis on sisse toodud uusimat populaarset sonavara kõrgist teadushar-jdest ja konkreetsest. Tund-ruvalt on täiendatud teguso-lpuse asetsenud valmiku geo-graafilisi nimetusi on antud nüüd sonaraamatut märksõ-nade tähestikulises üldjär-jestuses Kirjastus «Valgus». Trükitud 40 000 eks. 832 lk. Hind 196 rbl.

ESTNISCHES SSR. Nar-schiagebuch. Eesti NSV teat-mik Saksa keelde tõlkinud Helme Toevere ja Helga Tu-ra Illustreeritud E. Valter. Kaas: H. Arrak. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1500 eks. 184 lk. Hind 50 kop.

EESTI RIIKLIK VABA-ÖH-MUSEUM. Lõotsatoline väriline fotokomplekt sisaldab kaheksa vaadet vabaõhuseimil ehitistest ja eksponaatidest. Eesti-, vene, saksa, inglise- soome- ja rootsikeelse teksti-ga. G. Traska fotod. Kirjastus «Eesti Raamat». Tiraaž 45 000. Hind 18 kop.

«EESTI KOMMUNIST» nr. 9. Avalik juhtkirja «Majandusreform ja parteiorganisatsioonid», haridusministri P. Eiseri sonavotu hariduse võidukäigust Nõukogude Eestis, K. Mangil kõneluse Eesti rahvake loomisest 1940. a. ja J. Kallotsa «Materiaalsed ja moraalsed tööstuslikud nõuavad seostamist». S. Straaz peatub oma artiklis ostlas-konna noudmiste seadus-raastate majanduslikul uurimisel. NKP Keskkomitee propagandasakonna juha-taja V. Stepakov on kirjutanud ulatusliku monograafia parteipropaganda kohta. Bibliograafia veengudel an-nab E. Meis referatit ja väljavõtte naoli ühikuse ülevaate autori nendest sei-sukohtadest, mis kõige vahe-tumalt vastavad raamatu pealkirjale. «Parteilise pro-paganda teaduslike aluse-tele». Lõpuks on teavetiste ja metoodoloogiaseminaride näidistematika 1967. a. õppeaastaks. 70 lk. Hind 20 kop.

«NOUKOGUDE KOOL» nr. 9. Sisaldab V. Maanso kirju-tise «Lähtekohti ortograafia-harjutuste koostamiseks ja valikuks». S. Osepuri artik-il, milles tuuakse näiteid ise seista töö kohta ajalooli kultuuriteemadest käsitlemisel 7. ja 8. klassis jne. Missuguseid kirjandite iseseisvaid eel-tõetamise oskusi on meie õpilas-tele? Mida nägime sellekohase tähelepanekud? Kirjastus «Eesti Raamat». Tiraaž 45 000. Hind 20 kop.

«NOORUS» nr. 9. Vastates numbris peatub pik gruuia kaasaaja kirjan-duse lehekülgedel (koosta-nud, tõlkinud ja kommentee-rinud Merike Paul, Eviiga Oksa) poolt kirjutatud kunstimajetel. Montreali maailmanäitusel, J. Kevalli ku vestluse, mis puudutab põhjave rahvakunsti. Ar-guparast kirjandust esin-davad ajakiri ja kirjandus-voistlust võimargi. Kirjastus «Eesti Raamat». Tiraaž 45 000. Hind 20 kop.

«EESTI LÕODUS» nr. 9. Mida loeme siis septem-bri numbris? V. Maavara on vaateväljal taimekatse päe-vaaprobleemid. Sellele lahe-dastel teemadel kirjutavad veel G. Raud «Mürkemi-kaalid vaekausil» ja H. Luts-oja «Pestitsiididest arsti pilguga». Samuti avab ai-ki mõttevahetuse pestitsi-dide üle. Veel leiame siit kir-jutuse meie järvede harulda-sematest taimedest – ves-i-lobeelast ja lahnarohust (Aime ja Aare Maemets), I. Kasse süles muljaid Geo-graaf Tšehhoslovakkias» jm. 64 lk. Hind 30 kop.

«SOTSIALISTLIK PÕLLUMA-JANDUS» nr. 18. Septem-ber 1967. 48 lk. Hind 25 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 18. September 1967. 32 lk. Hind 30 kop.

«PIKKER» nr. 18. Septem-ber 1967. 12 lk. Hind 15 kop.

«TAHEKE» nr. 9. Septem-ber 1967. 16 lk. Hind 15 kop.

«KINO» nr. 17. Tutvustab «Lenfilmi» tööd kunagise keiserliku teatri näitlelast Varvara Assenkovast – «Roheline tõde», filmi laste saatusest sõja-aastail – «Nii suur poiss» (M. Gorki nim. Filmistudio), «Mosfil-mi kunstiil filmi «Areen», mille sündmustik toimub fa-sistide poolt Teise maailma-sõja ajal vanglate ja koo-dukasvate vangides moodustatud rahvusvahelise tsirkuses. Poola seiklusfilm «Kus on kolmas kuningas?» jt. 16 lk. Hind 7 kop.

HUUMORIT JA SATIIRI

H. Bldstrup

«USA kangelased»

Me abistame

(Inglise ajakirjast «Punch»)

Vanalinn tänapäeval

(Algus 7. lk)

nii suureid kui väikesed küsimused. Kas või näiteks küsimuse, kas rekonstrueerimisel taotleda «kvartali» ja «kvartalilani» või ajaloolise kinnistu ulatuses saavutatava «maja» ja «majaalanni» tulevikupilti vanalinnas. Kas hal-jastuse küsimust vanalinnas saab üldse samastada tänapäeva «saanerimise» tähendusega või on põhiliselt tegemist lihtsalt heakorrastuse ja elu-kultuuri küsimustega. Kas kaubandusvõrgu rekonstrueerimine suurte spetsialiseeritud kauplustega horisontaalse projekterimise põhimõtteil on otstarbekas Viru tänavas, kus arhi-tektuuris valitseb tihe vertikaalrühm, mida reklaamikirjeldusega saaks esitada ereda kontrastina raevoja väljaku so-lijale ajaloolisusele, pöiktänavate hä-marusele ja keskväljaku avarusele. Jne. Ene. Kõigi nende vanalinnarekonstrueerimise ettepanekute väljatöötamine on juba järgmise etapi töö TRT-s.

Eksperimentaalprojekteerimine peab andma praktilisi kogemusi Tallinna vanalinn kvartalite rekonstrueerimise üksikasjade väljatöötamiseks ja nende üldistamiseks kogu vanalinnas ulatuses. Mitme ajaloolise kvartali (mille struk-tuuris on olnud erinevusi muinsusvää-rustega ja tehniliste võimaluste poolest) rekonstrueerimine on ühtlasi kontrol-lik teaduslike põhimõtete rakendamisel rekonstrueeritava kvartali konk-reetsetes tingimustes. Selles töös tuleb arvesse võtta kõigi teiste uurimisinsti-tutide poolt vanalinnarekonstrueeri-miseks väljasegitatud aluseid. Need on TRT 1967. a. ülesanded.

TRT senise töö tulemusena teame, missugune on arhitektuuriajalooline vanalinn tänapäeval. Tunneme hinda-matuks kultuuripärandiks nimetatud vanalinn diferentseeritud ja detaili-seeritud ja teame, et vanalinn on äärmiselt ahvatlevaks rekonstrueerimis-baasiks siis, kui maksvusele jääb arhi-tektuuriajalooline prioriteet.

(Kanada)

Võistlust pikendati

V. I. Lenini monumenti võistluse komisjon teatab, et võistlustööde esitamise tähtaega on pikendatud 15. novembrini 1967.

TÄNUVAALDUS

Täna kõiki, kes mind juubeli pu-hul meele pidasid.

Lisl Lindau

Toimetaja K. Uibo

Toimetuse kolleegium: I. Moss, M. Port, A. Päel, L. Remmelgas, J. Rääts, A. Saar, A. Tamm, L. Tigane, I. Torn, P. Uusman ja D. Vaa-randi.

Raamatusarja „Maailm ja mõnda“ ettetellijad, tähelepanu!

G. Klingeli raamatu

«Saar ookeanis»

viimaseks väljaastmise päevaks on 29. september 1967.

SELTSIMEHED! TELLIGE 1968. AASTAKS!

Tellimise hind aastaks	
2.40	„Simp ja Vasar“
3.60	„Kultuur ja Elu“
6.00	„Looming“
3.60	„Eesti Loodus“
7.20	„Kehakultuur“

Tellimisi võtavad vastu kõik «Ajakirjandusliku» agentuurid, side-jaoskonnad, ühiskondlikud ajakirjanduse levitajad tookohtade ja maa-kohtades ka postiljonid.

«Ajakirjanduslikult»

«СЕРП И МОЛОТ»
ИНДЕРС 69786

Toimetuse Tallinn Pikk t. 54, 3. korrast 388. Toimetuse telefonid: 432-48. Kirjandus, teatri ja kultuuri töö-osaadused – 432-48. «Simp ja Vasar» ilmub korda 10 korda aastas. Tellimise hind kolmele kuule: 60 kop. Üksiknumbreid hind 10 kop. «СЕРП И МОЛОТ» (СЕРП и МОЛОТ), орган Министерства культуры и искусств Эстонской ССР. Союз композиторов Эстонской ССР.

toimetaja ja toimetuse asutajate – «Simp ja Vasar» kunstiajakas – 414 lk. vastutajate sekretär ja muusikakom-432-48. «Simp ja Vasar» ilmub korda 10 korda aastas. Tellimise hind kolmele kuule: 60 kop. Üksiknumbreid hind 10 kop. «СЕРП И МОЛОТ» (СЕРП и МОЛОТ), орган Министерства культуры и искусств Эстонской ССР. Союз композиторов Эстонской ССР.